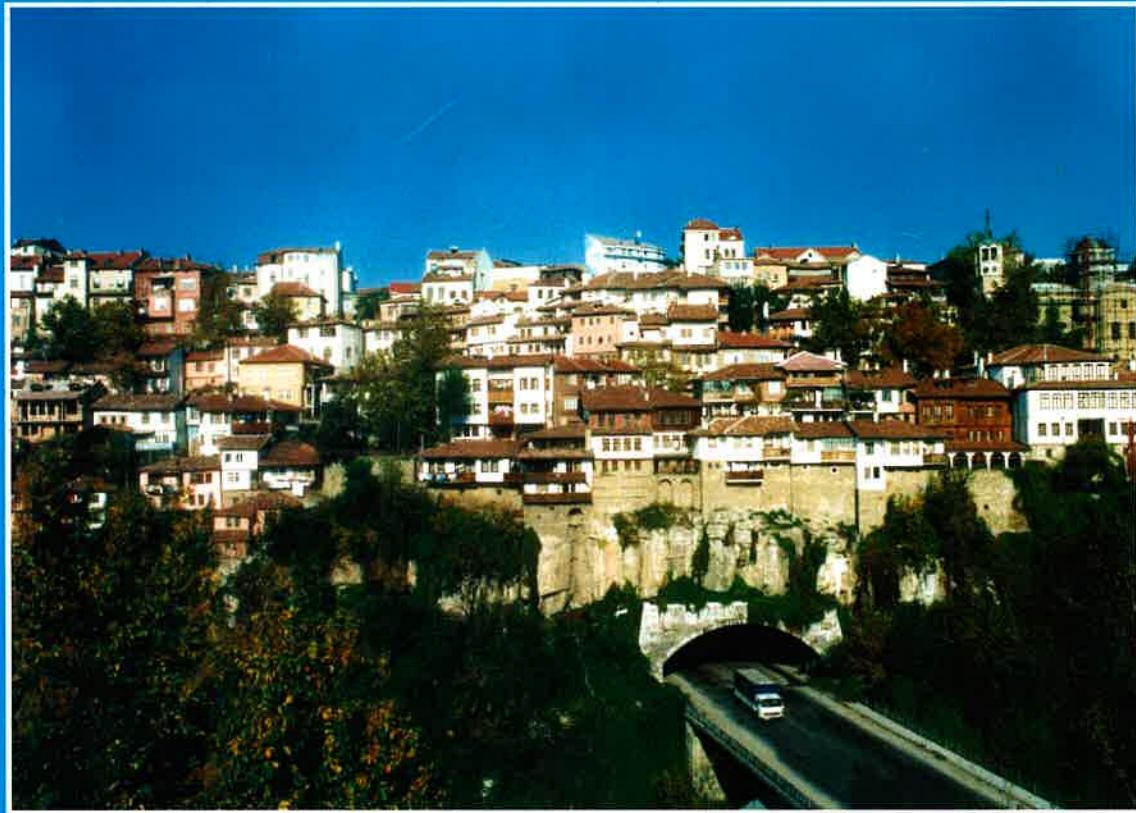

№
1-2

2003

ИЗДАТЕЛ

В БРОЯ:

◊ РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ
МЕЖДУ ТРАДИЦИЯТА
И МОДЕРНИЯ СВЯТ

Стефан Коларов

◊ ДОБРУДЖАНСКИЯТ ПЕЧАТ
ОТ ГОДИНИТЕ НА
РУМЪНСКО ВЛАДИЧЕСТВО.
ПЕЧАТАТ НА ГРАД ДОБРИЧ

Нели Петкова

◊ ОТ "ЛЕТОСТРУЙ"
ДО "КНИЖАРСКИ ИЗВЕСТИЯ"
Щрихи към портрета
на Янко Ст. Ковачев
съдружник на Христо Г. Данов
Петър Парижков

◊ БЪЛГАРСКАТА КНИГА В
ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА XXI ВЕК
(2000 – 2002 г.)

Татяна Дерменжиева

◊ КНИГА И РЕКЛАМА

Лъчезар Георгиев

◊ ЕНЦИКЛОПЕДИЯ НА ХРАМОВЕТЕ
В ЕЛЕНСКА ДУХОВНА ОКОЛИЯ

Мария Младенова

◊ ПЪРВАТА БЪЛГАРСКА КНИГА
ПО ПРОБЛЕМИТЕ
НА ЕЛЕКТРОННИТЕ КНИГИ

Мария Младенова

◊ "УПРАВЛЕНИЕ И МАРКЕТИНГ
НА КНИГОИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ"
СПОЛУЧЛИВ ОПИТ ЗА ОБЕДИНЯВАНЕ
НА ИСТОРИЯТА И ТЕОРИЯТА ИМ У НАС

Мария Гуленова

2003

№ 1-2

ТРИМЕСЧНО СПИСАНИЕ
ЗА ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

ИЗДАТЕЛ

ISSN 1310 – 4624

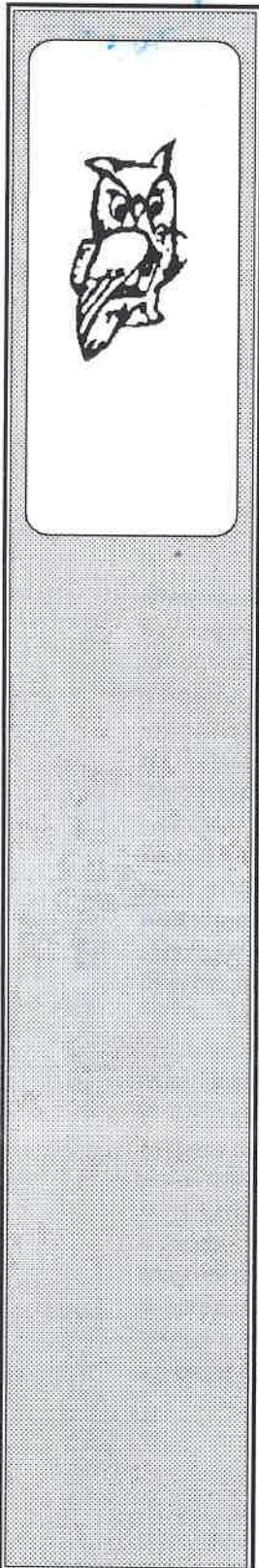
Третата година от новото хилядоле-
тие!... Животът си продължава и е по-нов,
и още по-стар, и по-мъдър навярно. Кни-
гата продължава своето шествие към
вечността, преодолявайки едно по едно
предизвикателства на новите информа-
ционни технологии и върви уверено на-
пред, независимо от скептицизма и незаин-
тересоваността към едно от най-старите и
проверени от времето средства за писмена
комуникация.

Пред нашето списание стоят нелеки за-
дачи, предпоставени от тези предизвика-
телства, още повече че у нас, поне към мо-
мента, липсва друго научно и специали-
зирано списание по проблемите на книго-
издателското дело. Независимо от своите
пропуски, увлечения в една или друга
посока и принудителните спирания по
финансови причини, от 1994 г. досега
„Издател“ търси, намира и разширява
своята читателска аудитория.

Затова, говорейки за издателската
дейност, ние сме за високите достижения
на столицата, но сме против пренеб-
режването на издателската дейност в про-

винцията. Ние сме за повече места като
столичната територия на българската
книга – площад „Славейков“, и срещу
превръщането на някогашните храмове
на книжовността – българските книжар-
ници, в пошли и комерсиални места на
новоизлюпени безнесмени. Убедени сме,
че е дошло времето за преоценка. Бъ-
дещето е на истинските творци, създатели
на българската книга; на нейните под-
дръжници и ревностни разпространители
така, както е било в много развити страни
по света; както е било и в най-светлите
периоди от българската история.

Тазгодишните прояви – Национал-
нияят пролетен панаир на книгата, тър-
жествата по случай 175-годишнината от
рождението на големия български издател
Христо Г. Данов (Панаир на книгата и
специализирани изложби „Импресия“ и
„Принком“, уредени в Международен
panaир – Пловдив, от 9 до 15 юни 2003 г.)
дават надежда за едно добро бъдеще и
просперитет както на българската книга,
така и на издателското и печатарското ни
дело.

СЪДЪРЖАНИЕ

◊ РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ МЕЖДУ ТРАДИЦИЯТА И МОДЕРНИЯ СВЯТ	
доц. д-р Стефан Коларов	3
◊ ДОБРУДЖАНСКИЯТ ПЕЧАТ ОТ ГОДИНТЕ НА РУМЪНСКО ВЛАДИЧЕСТВО. ПЕЧАТЬ НА ГРАД ДОБРИЧ	
Нели Петкова	8
◊ ОТ "ЛЕТОСТРУЙ" ДО "КНИЖАРСКИ ИЗВЕСТИЯ" Щрихи към портрета на Янко Ст. Ковачев – съдружник на Христо Г. Данов	
доц. д-р Петър Парижков	16
◊ БЪЛГАРСКАТА КНИГА В ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА XXI ВЕК (2000 – 2002 г.)	
н. с. Татяна Дерменджиева	21
◊ КНИГА И РЕКЛАМА	
д-р Лъчезар Георгиев	25
◊ ЕНЦИКЛОПЕДИЯ НА ХРАМОВЕТЕ В ЕЛЕНСКА ДУХОВНА ОКОЛИЯ	
доц. д-р Мария Младенова	31
◊ ПЪРВАТА БЪЛГАРСКА КНИГА ПО ПРОБЛЕМИТЕ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ КНИГИ	
доц. д-р Мария Младенова	33
◊ "УПРАВЛЕНИЕ И МАРКЕТИНГ НА КНИГОИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ" – СПОЛУЧЛИВ ОПИТ ЗА ОБЕДИНЕВАНЕ НА ИСТОРИЯТА И ТЕОРИЯТА ИМ У НАС	
д-р Мария Гуленова	36

ПОЗИЦИЯ

2. Продължение от кн. 3-4/2002 г.

Макар че сериозната литературно-критическа оценка е отдавна рядкост в нашите медии, заслужава си човек да се вглежда в съществуващите страници за нови заглавия и особено някои от класациите. Утешително е все пак, че „Стандарт“ и „Монитор“ имат постоянни страници „Книги“, в „Новинар“ тя носи името „Книжарница“, въпреки че голяма част от нея е отделена за обяви; така е във вестниците „24 часа“, „Сега“, „168 часа“. Специално приложение и по-обширни отзиви предлагат „Дневник“, „Капитал“, „Дума“ и др. Съзнателно не включвам в това изброяване седмичниците „Култура“, „Български писател“, „Литературен форум“, „Литературен вестник“ и други специализирани издания, които са тясно свързани с литературния живот и се стремят да го отразяват по-цялостно. Първото впечатление от обзора на публикациите за дейността на нашите издателства е, че се издават доста книги. Като имам предвид условията на съвременния ни живот, икономическите и политическите кризи и трусове, сам по себе си този факт заслужава положително отношение.

Излишно е да правя уговорката, че количеството не е качество и все пак дори един бегъл поглед може да ни поднесе неочеквани изненади от всевъзможни съчетания на автори и жанрове, на вкусове и търсения да се спечели читателското внимание. Като бестселър се предлага от „Бард“ новият роман на Умберто Еко „Баудолино“ с препоръката, че той повтаря успеха на дебюта на автора „Името на розата“. Пак като бестселър се предлага книгата на Кандис Бушнел „Сексът и градът“ от издателство „Кръгозор“. Тук искам да отбележа нещо, което е практика, отдавна наложена в САЩ и западните страни. По Нова телевизия зрителите вече следят сериала „Сексът и градът“, екранизация на романа, създаден от видната журналистка по времето, когато

РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ МЕЖДУ ТРАДИЦИЯТА И МОДЕРНИЯ СВЯТ

доц. д-р Стефан КОЛАРОВ

тя води рубрика във в. „Ню Йорк обзървър“. Това „обвързване“ на издателство с изльчвани филми и сериали в едно и също време отговаря на интересите и на евентуалните читатели, и на сигурен пазар на изданието. Този „синхрон“ вероятно ще се налага и у нас все по-често.

Но да видим какво още подбира родният издател, за да зарадва онези, които остават верни на книгата. Ключови думи за тази загадка са, разбира се, ЖЕРТВИ, КОШМАРИ, ПОРНО, ИНТРИГИ и всичко, което те подсказват или допълват в „истории“, разказани от майсторите на трилъри, магически преживелици, нецензурни преживявания. Популярността на Стивън Кинг се експлоатира без всякакви задръжки и ограничения. Последният му роман „Буик 8“, издаден от „Плеяда“, се рекламира, че героите са жертва на необясненото и се изтъкват думите на един от тях: „Любопитството или убива, или лекува, важното е да го задоволиш“. След срамящащите още със заглавията си романи „Самозащита“, „Хладнокръвна ярости“ и „Кървава разходка“ надоктора по клинична психология в Южнокалифорнийския университет Джонатан Келерман, издателство „Хермес“ издаде поредното му стряскащо произведение – „Доктор Смърт“. „Бард“ продължава да експлоатира читателското доверие в Нора Робъртс и предложи неотдавна нейния роман „Полунощ в стаята на сенките“, където се описва борбата на

адвоката Дилън Фитцжерауд с духове. Издателството с претенциозното име „Световна библиотека“ допълва тази поредица от заглавия със стряскащото „Нощно изтребление“ от Ф. Пол Уилсън и Стив Лайън, разнищващо дейнията на наемен убиец в Атлантик Сити. ИК „Прозорец“ с книгата „Неспазващо обещание“ на Пери О'Шонеси въвежда в света на богаташите, в който адвокатката Нина Райли открива любов, пари и смърт.

Без излишни подробности можем да изредим класическата „кримка“ „Малтийският сокол“ на Дашиъл Хамет (ИК „Хермес“), чиято екранизация също осигурява успеха. На същото издателство е и трилърт „Първият милиард“ от Кристофър Райх, в който има убийци, мафиоти, клишираната интрига САЩ – Русия чрез опита на Нюйоркската борса да бъде изнесена медийна компания. Пак в Ню Йорк, но вече в престижна консерватория, е извършено убийство, чието разследване е описано от Джефри Дивър в романа „Невидимия“ на ИК „Ера“. Да споменем „Деветата жертва“ от Джан Бърк (изд. „Атика“), трилърите „Сметки за разчистване“ от Лий Чайлд (изд. „Обсидиан“), „Наркопари“ от Робърт Таненбаум (ИК „Компас“) или една от последните книги на „Едорог“ – „Смърт в сенките“ от Вал Макдърмид. Така картината е достатъчно пълна. Търсачите на силни усещания имат наистина богат избор.

Вярно е, че нашият читател дълги години нямаше възможност да търси и намира подобен род литература. Тя има своето запазено място на книжния пазар на почти всички страни по света. И все пак това изобилие не може да не буди, ако не тревога, то поне някои основателни въпроси. Наистина ли цялата тази „кървава феерия“, изградена често пъти не по законите на художественото творчество, а на търгашеството, на сензационната евтина измислица, е нужна на бъгарина? Американското четиво запълва ли достойно духовното пространство на онези, които са превърнали някои от споменатите автори и творби в „най-продаваните книги“ на площад „Славейков“? С какво героят на Ърл Стенли Гарднър – прочутият детектив Пери Мейсън, може да бъде близък до душевността, вълненията, проблемите ни? А като него

вече са стотици от издадените през последните десетина години произведения на лесносмиаемата книжнина, продавана често на сергиите на цената на два или три трамвайни билета.

И в първата част на моята статия поставих въпроса за сътношението преводна литература – българска литература, защото това не е страничен или маловажен въпрос. Наистина има автори и книги, които се превеждат не само у нас, но и навред по света. Не се създават всеки ден шедъври. Безкритичността обаче, инерцията да се предлага като престижна само чуждата книжна продукция обръква критериите. Така в тази масова литература не винаги могат да се отличат истинските, действителни постижения, а рекламната представа за новите книги деформира верния усет за стойности, за издателски находки.

Например такъв е случаят с книгата „Априлски момичета“ от Борис Виан, издадена от „Фама“. Известният френски писател е почти непознат у нас, дори специалистите рядко го споменават, а през XX век той е сред представителите на модерната проза. В „Новинар“ от 4 март 2003 г. обаче изопачено и деформирано се представя неговият стил, а публикуваният отъсъсъзглавие „Пълзна ръка под роклята ѝ“ напомня леконравно четиво за хора с болно въображение.

Хубаво е, че отделни издатели подбират книги с документален характер или интересно описани събития, които са свързани с исторически личности и факти, допълнени и преосмислени от авторовото въображение и ерудиция. Такава е поредицата „Приключения на Ераст Фандорин“ на „Едорог“, чиято втора книга „Турски гамбит“ е със сюжет от Руско-турската освободителна война. Писателят Борис Акунин проследява сложните ходове на руското и турското разузнаване по време на драматичната обсада на Плевен. В други земи и време отвежда действието на книгата „Господарят на мълчанието“ от Елизабет Питърс, доктор по египтология в Чикагския университет, издадена от „Жар“. В Кайро и Луксор през 1915 г. експедиция е вплетена в престъпна мрежа и международен шпионаж. А романът

на Дан Браун „Шифърът на Леонадро“ (ИК „Бард“) разплита тайните на „Ордена на Сион“ и връзката с велики личности като Исаак Нютон, Леонардо да Винчи, Ботичели, Виктор Юго. Бих споменал и „Записки на революционера“ от Пьотр Кропоткин (изд. „Захарий Стоянов“). За първи път се представя теоретикът на руския анархизъм. Бих добавил и „100-те най-влиятелни книги, писани някога“ от Мартин Сеймур-Смит на изд. „Репортър“.

Макар и бавно, истинският издател рано или по-късно достига до ТРУДНАТА, НО ДЕЙСТВИТЕЛНА НАХОДКА, до автори и заглавия, които не са преходни като литературната мода, а оставят трайна диря въпреки нея. Заблуждаваща е рекламата за една книга от рода на „Милиони тиражи по цял свят“. Неоспорим факт е, че повечето класици не са се радвали на „тиражен успех“, на лесни печалби, на смайващи продажби. Затова подборът на чуждестранната продукция с клеймата „Световен бестселър“ е изграден често върху пясъчна почва. Ако едно издателство извайва своя профил на тая основа трудно може да очаква сигурен път във времето, траен резултат, уважение на ценителите на изящната словесност.

И да се върнем пак на парливия и сложен въпрос за българските поети и писатели, за тяхното място в издателските планове, за уважението на издателя към утвърдени вече имена, и тези, които тепърва започват своя път в изкуството. През втората половина на ХХ век нашата литература имаше и щастлива, и сложна, а в някои отношения и драматична съдба. Ще спомена „случая „Тютюн“, защото той е класически пример за действителното положение на големия творец у нас след Девети септември 1944 г. Димитър Димов създаде два варианта на своя знаменит роман и оценката за него е трудна, изискваща много усилия, полемика, дори дързост. ИК „Труд“ отпечата в ново издание първия вариант, но колко добре би било да бъде преиздадена и преработената версия, така в неспокойния ход на времето може да се почувства по-добре истината за твореца и неговата участ.

Четирилогията на Димитър Талев отново се нуждае от преиздания, от съвременни оценки. Историята на „Илинден“ от нея например също поражда доста размисъл. Въобще цялата „одисея“ на тази мащабна романова епopeя сега може да се разтълкува по-добре като се използват и доскоро непознати авторови бележки и документи. Чрез тях ще се долови и атмосферата на 50-те и 60-те години, идеите, вълнували и писателя, и епохата.

Характерен е случаят с Георги Караславов, чиято слава се дължи на непреходни творби като „Татул“ и „Снаха“, но създал и редица други произведения особено „Танго“, „Обикновени хора“, без които прозата ни би била много по-бедна. Върху неговото голямо име и дело легна мрачната сянка на политическата партизанщина, на убогото и ограничено литературоведско мислене и новите поколения все по-малко знаят за един от самобитните ни писатели. Тук бих споменал Людмил Стоянов, Орлин Василев, Камен Зидаров, Светослав Минков. Ужасяваща забрава покрива именити творци, от които много произведения биха били гордост на всяка чужда литература, и в съпоставка с които преводите на издателство „Световна библиотека“ трудно могат да бъдат възприети като по-добри. Веднага да подчертая, че вземам за пример това издателство твърде условно. Преди всичко заради името. Същото може да се каже за десетки други.

Отношението към нашата класика не е нещо странично. Разбираам огромните трудности – материални, редакторски, разпространителски и др. Но след като едно малко издателство като „Стрелец“ може така грижовно да подбира книгите си, да представя нашите автори от по-далечното и по-близкото минало в своите поредици, защо явно печелившите „Бард“, „Труд“, „Еднорог“, „Прозорец“, „Колибри“ и др. не включват в плановете си повече наши заглавия, които не носят бърза печалба, но са част от голямото ни културно наследство, възпитавали са поколения българи, имат емблематично значение за националната ни идентичност пред света.

Похвални са усилията на такова авторитетно издателство като „Захарий Стоянов“ да създаде

няколко поредици за български поети и писатели. Своя сериозен принос имат „Хермес“, „Слово“ и др. Но актуално е все повече разнопосочното представяне на периодите от нашата литература. Отново се чувствуват големи празноти при представянето на творци от различни поколения, от различни периоди на литературната ни история. С фалиралото издателство „Български писател“ изчезна традиция, която беше приемник на издателската ни традиция от времето преди Втората световна война. Страшно е, че вече никой не издава съчинения на отделен писател – събрани прецизно негови произведения в няколко тома, така че една лична или обществена библиотека да може да разполага с тях.

За такава мащабна и отговорна издателска дейност е нужна подкрепата на Министерството на културата, на големите фондации, а защо не и на отделни спомоществователи, които милят за родното слово. Кой ще издава българската литература и то в целия неин блъсък и пълнота, а не „оглозгано“, според нечий примитивен понякога или печалбарски вкус и усет? Полагат се усилия за българите в чужбина и запазване на връзката им с родината майка. Радваща е новината, че в Молдова ще бъде открит Български университет. Столици хиляди наши сънародници напуснаха през последните години България, децата им ще растат и учат далеч от Балкана, от Марица и Дунав, от Добруджа и др., възприети в безсмъртни творби, в неувяхващи стихове и песни. И Вазов вече не се издава както трябва. Може би патостът на неговата „Епопея на забравените“ е потребен, за да събуди издатели и читатели, да върне някогашното преклонение към родната реч, към вечните български книги.

Подобно на мистерията в някои предпочитани сюжети на чужди автори витае и МИСТЕРИЯТА НА НАЙ-ПРОДАВАННИТЕ КНИГИ, когато се вглеждаме в странни класации на продавачите от сергите на книги. Не искам да обиждам техния труд, но най-напред искам да обърна внимание на ленивия начин, по който те предлагат книгите, как ги подреждат и сами „класират“ – най-често не според стойността им на произведения на науката или художественото

слово, а според възможността за бърза печалба. Свидетел съм на десетки примери, когато човекът зад щанда не знае нищо за автора и творбата му, която иска да продаде. А „трудните книги“ искат специална грижа, подходящо подреждане – не затрупани от пищно украсени корици, а място, което да кара претенциозния и достатъчно добре ориентиран купувач да ги намери. Все по-актуален е проблемът за липсата на книжарници, където „общуването“ с книгата често пъти предопределя и нейната продажба. Ако една творба може да се прегледа, да се разгърнат и прочетат отделни откъси, да се види по-спокойно нейното съдържание, тогава личната оценка става по-важна, отколкото обясненията и на най-подгответия продавач, чиято сергия не позволява това удобство, което притежава книжарската лавица. Макар и атрактивен, столичният площад „Славейков“ рано или късно ще трябва да възвърне стария си облик, а издателите постепенно да намерят верния и сигурен дом на своята продукция. Така както направиха ИК „Труд“ или ИК „Рива“ на бул. „Ген. Ст. Тошев“ блок 223 в столицата, книжарницата на бул. „В. Левски“, реституирана на поета Валери Петров, като наследство от неговия баща и носеща името му „Нисим Меворах“... Има доста примери и това е една много окружителна тенденция. Но книжарница не тип „склад“, а книжарница, където атмосферата, умелата подредба, вешината на продавача ще покани този, който ценя книгата, за да я намери, да бъде сигурен в нейната стойност, просто да ѝ се зарадва.

Иначе ще продължаваме да недоумяваме как сред „най-продаваните книги“ на площад „Славейков“ се нарежда „Беки Б. в Манхатън“ от Софи Кинсела (ИК „Кръгозор“), „Всички готови са женени“ от Катрин Бигълу (ИК „Ера“) или „Пигтайн“ от Уилям Кониц (ИК „Плеяда“). Ще излезе, че читателите на в. „Шок“ са и най-усърдните читатели и купувачи на произведения, които не представляват интерес и за най-непретенциозните ценители на словото. Друг е случаят със „Слави Трифонов за стърчането“ от Любен Дилов-син на ИК „Сиела“. Тъй като става дума за българска книга дори можем да се възторгнем, че тя е толкова търсена. Друг е въпросът, че посредственият

сценарист, публицист и неуспял политик търси лесно признание под сянката на телевизионната звезда.

Подобни класации не „отбелязват“ никога такива издателски „празници“ като появата най-после и на „Содом и Гомор“ – последната част на „По следите на изгубеното време“, която Марсел Пруст публикува малко преди своята смърт през 1922 г. Така изд. „Панорама“ с превода на Мария Георгиева запълва истинска празнота в духовното ни пространство. Или дори „Афоризми“ на популярния у нас ирландски драматург и критик Бърнард Шоу, подбрани от „Фама“. За събитие от края на миналата година смятам появата на „Непубликувани спомени“ от Тодор Александров и „Да се спасиш като загинеш. Непубликувани дневници и спомени“ от Иван Михайлов, представени от не много популярното издателство „Синева“. Тези издания считам наистина за престижни вместо посочената като „мегасълър“ от „Хермес“ блудкова и превзета история, разказана от англичанската Уна-Мери Паркър в „Момент на лудост“ – разплетената връзка между пет любовници и шест бижута. Само мазохисти биха чели как Лусинда получава като завещание след смъртта на тираничния си баща старинно куфарче с „тайната“ за пет метреси и трябва да им върне любовните писма. Много по-полезно чётivo има в „Стимулиране на имунната система“ от сънародниците на Паркър – Дженифър Мийк и Патрик Холфорд, публикувана от „Прозорец“.

При споменаването на толкова много заглавия парливият въпрос

УМИРАЛИ КНИГАТА?

е направо неуместен. И в епохата на Интернет-поколението, и на неизчерпаемия „Дързост и красота“, чийто серии вече клонят към 1000, ще остане тръпката да се общува с книгата, да се четат вълнуващи страници на творци от миналото и настоящето. Въпреки мрачните прогнози, че вече все по-малко се чете и Гутенберговата галактика клони към залез и гибел, печатното слово ще тържествува и ще има своите ценители. Изпитанията за издателите обаче ще нарастват – все по-необичайни, изненадващи, трудни за разрешаване. Гладът за ярко и потребно четиво неизбежно ще среща преситата от

plenителни съчинени страсти и преживелици, плод на кабинетно въображение или пресилени екзотични и съчинени представи за идеално щастие. Наистина изобилието на нови издания е доказателство, че в началото на XXI век българинът може да намери нужното му разнообразие на книжния пазар, без да го възпират идеологически догми и забрани. И все пак да не забравяме, че изчитането на десетки празни, безсъдържателни книги не е умствено завоевание. Някога Гьоте заявява, че всички книги на земята да изчезнат, само Библията да остане, това е достатъчно.

За културния човек четенето е част от развитието и формирането, не занимание, което допълва безделието. Четенето за всеки човек е органична част от изграждането на личността, разширяване на интелектуалния кръгозор, възможност за реализация на неосъзнати възможности и желания. Има значение кои са авторите и героите, които са докоснали нашето най-ранно детско вълнение, оставили са завинаги вяра в доброто и красотата. С „Грозното патенце“ на Андерсен можеш да живееш цял живот. „Малкият принц“ на А. дъо Сент Егюпери е желан и от малчуган, и от вече побелелия възрастен човек. Без Ботевия плам и революционна страст, без преклонението на Вазов пред всичко българско, без белоцветните вишни на Дебелянов ще зъзнем в самотата и отчаянието, в обграждащото ни отчуждение на житейската динамика. Дори да ни обгражда лукс или да е осигурено парчето хляб.

Ето къде е голямата отговорност на хората, които се заемат с книгоиздаване и книготърговия. Нацията ни е преживяваща жестоки исторически погроми, плащаща е с кръвнина и свещени късове от своята земя, но нашето слово не е помръкало никога, не е загубвало своя блясък, животворната си сила. Нека не лишаваме днешните и утрешните поколения от памет, която само книжнината може да им даде, да ги съхрани в новите изпитания и несигурни дни. А това е дълг и на преуспявящи издателски къщи, и на бедния уличен книжар.

ПЕРИОДИЧНИЯТ ПЕЧАТ В БЪЛГАРИЯ

Зараждането на добруджанския периодичен печат става преди повече от сто години. То започва няколко години след Освобождението на България от турско робство и продължава до днес.

Първите местни вестници и списания излизат в Силистра – най-главният град по това време в Добруджа. В Добрич първият вестник излиза през 1887 г. Следват градовете Балчик, Тутракан, Каварна и Тервел.

Издаването на вестници и списания в Южна Добруджа се превръща в културна и обществено-политическа традиция, която обаче е прекъсната от заграбването на Южна Добруджа от Румъния в 1913 г. Тогава българските вестници и списания са забранени – осъществява се строг режим на управление от страна на Румъния. Всичко това продължава до есента на 1916 г., когато Добруджа е освободена. С освобождаването ѝ идва и “освобождаването” на добруджанския печат.

От тогава традицията за издаване на вестници и списания в Добруджа не прекъсва, дори и след Първата световна война (1919), когато Добруджа отново е в пределите на румънската държава.

Центрът на южнодобруджанския периодичен печат се извества от Силистра към Добрич с изземването на функциите му на главен политически, културен и стопански център след 1913 г.

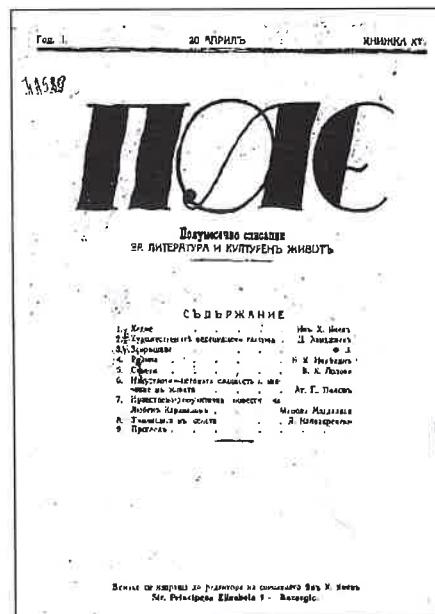
ДОБРУДЖАНСКИЯТ ПЕЧАТ ОТ ГОДИННИТЕ НА РУМЪНСКО ВЛАДИЧЕСТВО. ПЕЧАТАТ НА ГРАД ДОБРИЧ

Нели ПЕТКОВА

Издаването на вестници в пределите на чужда държава (Румъния) след 1919 г. е много трудно – 4. вестници и списания на нелевъведен е строга цензура, положение на българите от този период придава характер на румъно-български вестници не е просто “военно”, а както споменава „независими“ вестници делят съвременниците, направо „общадно“, населението е поставено в насоченост, излизали и на румънски, издавани за събития, ставащи в пределите на България и по света. Затова излизането на местните периодични издания е било важен фактор за запазване на българщината.

През периода 1919 – 1940 г., печатът може да бъде условно разделен в няколко групи:

1. чисто информационен тип вестници
2. вестници-защитници на българското население срещу домогванията на румънската власт и вестници-изразители на исканията на “народностното малцинство” (тези вестници са се наричали “малцинствени”)
3. вестници на партийни и местни румънски ръководства – тези вестници са се списвали и на румънски, и на български език – това им

те, което е съвсем нормално, защото в разглеждания период те преобладават. Макар и по-малко на брой, списанията също оставят трайна следа в историята на Добруджанския периодичен печат. Те са предимно два типа: списания с насоки в литературата, културата и обществения живот и строго специализирани списания – основно земеделски и животновъдски.

Задачата ни тук е да разгледаме характера и особеностите на добруджанските периодични издания, излизали в периода 1919 – 1940 г. и покажем тяхната роля и значение за българите в пределите на заграбена Добруджа.

Вестник „Ново време“ е първият вестник, започнал да излиза в Добрич след Първата световна война. Бил издаван всяка седмица, печата се в среден формат, на 1 лист, в 2 страници. Този вестник се списва на правото на българите да учат и пишат на български език. Той е охарактеризиран от своите издатели като „информационен, политico-икономически вестник“. Статиите в него са от всички сфери на живота на българското население и са изразители на умерените, консервативно настроени среди на българите от Южна Добруджа, които смятат, че румънските власти са длъжни да защитат специфичните и малцинствени права.

„Ново време“ просъществува 4 г. – излезли са общо 208 бр. Редактор на вестника е Бечко Дърленски

Вторият вестник, който се появява в Добрич след Първата световна война е в. „Правда“. Самото заглавие подсказва, че той е политически вестник, издание на комунистическа организация. Първият му брой излиза през 1920 г. Редактор на този вестник е комунистическият деятел Киро Стефанов.

Излиза всяка седмица. Издава се в среден формат, на 1 лист, в 2 страници. Вестникът се е списвал много

да излиза през 1920 г., в голям формат, на 1 лист, в 2 страници. Първата страница се е списвала на румънски език, а втората – на български (почти пълен превод на румънските

статьи от първа стр.). Редактор и излиза през 1920 г. Редактор на собственик на вестника е Жеку Ст. Кинов. „Нова Добруджа“ се характеризира като независим, информиран вестник. Според бр. 67 от 2.

П. 1927 г. вестникът има за цел да информира, да защитава и да контролира, наричайки нещата с истинското им име“. Така в този вестник се появяват материали за факти и събития от политическия и културен живот на града и Румъния, без да се засягат чисто народностни

проблеми. Засягали са се предимно въпросите за аморалното поведение

на румънската администрация – от нейния най-висш до нейния най-нисш служител.

През 1923 г., след 2-3 годишен период на „застой“ на добруджанския вестник – в. „Барабан“ с редактор и собственик Стефан Радев. Излиза в първият местен хумористичен вестник – в. „Барабан“ с редактор и собственик Стефан Радев. Излиза в малък формат, в 4 или 6 стр., ежемесечно. Неговото призвание е по-местено на страниците на вестника, а именно, че „ще накара читателите да се смеят от сърце и душа“, а девизът му е: „Да се смеем! Грижата и страхът са най-големите неприятели на човешкия живот.“ (бр. 1 от 1. X. 1923 г.). Статиите са разпределени в отдели: за стихове, „какво се говори през седмицата“, весели хроники, отдел за „бичуване“. Вестникът престава да съществува през 1924 г. поради финансови причини.

Основната концепция на вестника е да защитава трудовия народ от градовете и селата, като в същото време помества материали за непопулярни теми.

Против грабителския румънски закон за безвъзмездното отнемане на селскостопанска земя, против ангарите и т.н. „Правда“ излиза до 1928 г. с прекъсвания (от 1920 до 1924; 1928 до април 1929).

Друг добрички вестник от този период е вестник „Нова Добруджа“ (или румънското му заглавие „Dobrudzha“). Тук ще дам пояснение, защо заглавието е „Нова Добруджа“. С това наименование руджа, след нейното заграбване през 1913 г., за разлика от Северна Добруджа, която те са наричали „Стара Добруджа“. Вестникът започва да съществува през 1924 г. поради финансови причини.

Сътрудници на Ст. Радев са Христо води борба срещу влашката тирания Станчев продължава своята дейност Капитанов, Тодор Тошев, Николай в Добруджа. Така се появяват много – издава в. "Обнова", списван в ду- Минчев и т.н. Самият Стефан Радев гобройните статии за грабежите от хи на в. "Добруджански куриер" – между 1923 – 1940г. основава и ре- страна на румънските власти към съдбата му обаче е сходна с тази на лактира общо 5 вестника – ин- земите на добруджанци, неравно- останалите 4 вестника.

формационно-политическите вестници "Поща", "Утро", "Новини" и хумористично-сатиричните "Барабан" и "Чародейка". След Освобождението на Южна Добруджа издава и редактира вестник "Единство" – седмичник за информация, култура и стопанство. Стефан Радев е журналистът, издал най-много вестници правието по отношение на българското население в Добруджа и всичко това е наречено с неговото истинско име, без преувеличение. Вследствие на това, започват да се създават пречки за издаване и разпространение на "Нов живот". Така до 1924 г., когато вестникът е окончателно забранен от румънските власти.

в Южна Добруджа след Първата световна война и имащ най-големи заслуги както за развитието на хумористичния тип печат в Добруджа, така и за цялостното развитие на журналистиката от този период.

Любен Станчев е един от най-ките новини, хрониките, обясняватите добруджански журналисти. „Нов живот“ е неговият първи вестник, но след спирането му в се издавал в малък формат, на 1924 г. Л. Станчев не се обезкуражава и продължава журналистика и основател е гореспоменатият вече

Друг важен за обществено-политическия живот на гр. Добрич вестник е излезлият за първи път през XII. 1923 г. в. "Нов живот". Този ческата си дейност. С известно предизвикване през 1927 г. излиза вторият Вестникът престава да съществува му вестник – в. "Куриер", който ос- през 1928 г. поради смяна в румън- тава в историята на добруджанския ското управление.

вестник се издава от трима млади добруджанци – Любен Станчев (бъдещият виден добруджански журналист), Ганю Янакиев и Константин Ненов. Тези млади хора решават да издават вестник, чрез който да издигнат глас срещу румънската пропаганда в Добруджа. Вестникът е озаглавен така с надеждата, че ще бъде огледало на „новия живот“ на добруджанското българско население, попаднало под румънска власт след Първата световна война. Замислен е като ежедневник, но излиза рядко поради финансови затруднения на издателите. От по-местените материали става ясно, че „Нов живот“ е български малцински и обществен вестник, който става да излиза в 1930 г., но Л. Радев, е в. "Утро" списван от Ст. Радев, е от 1. I. 1925 г.). Като модел за създаването на този вестник Ст. Естествено, и този защитник на малцинството в Румъния е спрян. През дневник "Утро", излизал по същото 1929 г. се появява третият вестник време. Общото е не само в заглавие на Л. Станчев, списван заедно с Яни вието, но и в заглавното каре, което х. Янев – в. "Единство". По-късно, е направено също не просто слуга в 1930 г., създава свой вестник – в. чайно, а съвсем тенденциозно – за „Добруджански куриер“, който се да може добруджанският вестник противопоставя на миноритарната да напомня за „Майка България“. партия и издига глас за създаване Вестникът просъществува около 2 г. на нова, безпартийна организация, (до 1926 г.). Замислен е в началото в която да могат да членуват всички като като ежеседмичник, но впоследствие излиза всеки ден. Печата се в среден формат, на 1 лист, в 2 тиражия. „Добруджански куриер“ престр. По характер вестникът е информационен и най-важното – независим и обективен вестник, който също съществува до 1930 г.

сим. Ако трябва да се направи обща характеристика на този вестник, ще се стигне до извода, че той не блести с особени качества – умерено списван, чисто информационен, боравещ предимно с външни новини и проблеми, а много по-малко с добруджански.

ла хроника”, в която са по-
мествали изобличителни съобщения и материали за конкретни лица от града и околните села. Без да има особено големи заслуги за развитието на добруджанския периодичен печат, в. „Чародейка” заема своето важно място в ежедневието

Вестник "Чародейка" излиза 3 месеца след спирането на в. "Утро", но издател и редактор и тук е Ст. Радев. След в. "Барабан" това е вторият хумористичен вестник в Южна Добруджа. Той просъществува около 3 г. Замисълът е да излиза всяка седмица, но поради финансови причина излиза много нередовно. Печата се в среден формат, в 2 листа, 4страници. Девизът на вестника е: "Към здраве чрез смях!". "Чародейка" е привличал вниманието на читателите най-вече със своето разнобразно съдържание – изобличителни и комични антрефиleta, стихотворения с комичен и сатиричен характер, различни карикатури, но най-четена е била рубриката "Весел

“Чародейка” внася ведрина, свежест и усмивки, така нужни на добруджанеца в този период.

През 1929г. се появява другият представител на добруджанския периодичен печат – в. "Поле", в който изрично е упоменато, че той "временно" замества спрения 3 дни по-рано в. "Куриер". Ръководството на този вестник е същото, каквото е и на "Куриер" (гл.редактор Яни х. Янев, директор – д-р Ст. Иванов, отг.редактор – Ю. Бержаров и т.н.). "Поле" също е ежедневник, излиза в голям формат, на 1 лист, в 2 страници. За да се демонстрира, че "Поле" е продължител на "Куриер" се запазва номинацията на "Куриер", но не само това – начинът на списване и характерът на "Поле" също повтарят предшественика си. За съжаление "Поле" пропъществува твърде кратко – около 1 месец. Спрян е с тайна заповед на министъра на вътрешните работи на Румъния (както и "Куриер").

Вестник "Народна дума" започва да излиза през януари 1930 г., формално като "независим" вестник, но фактически той е орган на нелегалната комунистическа Добруджанска революционна организация, която се бори за социално и национално освобождение на добруджанското население. Излиза в среден формат, на 2 листа, в 4 страници. До спирането му в 1931 г. излизат около 33 бр. Много често конфискуван, вестникът смело и с огромно себе-отрицание отстоява заетите позиции. В неговата програмна статия е заложен характерът на вестника – "вестник на народа, чрез който говори самият народ"; издига се лозунгът "Добруджа на добруджанци!". По-късно този вестник е продължен от т. нар. вестник "Народен глас", който е с ново име, но в действителност е старият-нов в. "Народна дума". Но и неговата съдба е незавидна – просъществува по-малко от 1 месец.

Вестникът, носещ най-хубавото за добруджанци име "Златна Доб-

руджа" започва да излиза на 21. спрения вече "Единство" (за него XII. 1929 г. и просъществува относително дълго време – до IV. 1934 г., на в. "Нов живот"). Както него, така и излиза нередовно (излезли са общо около 70 бр.). Основател и директор е Тодор Тошев. Замислен е таващ неговите права. Т. Тошев като седмичник, в среден формат, особено яростно се бори за отмяната

в 4 листа, 8 страници (понякога и в 3 листа, 6 стр.). "Златна Добруджа" в действителност е заместник на

стана вече дума при разглеждането на глава VI на румънския закон, който урежда отношенията на Нова Добруджа с Румъния – според него добруджанци не са пълни собственици на своите селскостопански имоти, а само техни ползватели. Най-общо казано се продължава линията на списване на в. "Куриер", в. "Единство" и в. "Поле" – включват се и статии за защита на българските училища и българският език, защита на селскостопанските земи на добруджанци, техните права и т.н.

През 1931 г. се появява в. "Ново единство". Самото заглавие подсказва, че той е продължение на спрения 2 месеца по-рано в. "Единство". За разлика от своя предшественик, "Ново единство" просъществува

зува по-дълго – 3г. и 9 месеца. Вестник “Ново единство” е орган на Българската миноритарна партия в Добрич. Като цел си поставя да пропагандира идеята за обособяването на българите в българска политическа партия, да защитава техните права и да негодува срещу несправедливостите на румънските власти по отношение на българското население в пределите на румънската държава. Редактори на вестника са Яни х. Янев, Хр. Капитанов и Атанас Цветков. Вестникът има много сътрудници и кореспонденти в селата, благодарение на които нищо не убягва от от погледа на съвременника. Често ”Ново единство” влиза в полемики с други български и не-български вестници – с в. ”Добруджански куриер”, в. ”Обнова”, с румънските в. ”Универсум”, ”Курентул”, ”Ординя” и т.н. Както и повечето други добруджански вестници, и в. ”Ново единство” среща пречки в излизането и разпространението си, затова в бр. 286 от 1. I. 1934 г. неговите автори са написали: ”издаването на в. ”Ново единство” е цял подвиг”. Макар и умерено списван, в него не остава нищо премълчано и неотбелязано.

Радев, но в сравнение с горепосоруджанска мисъл” е орган на комуниките, това е най-дълго излизалият чистическия партия, но заедно с вестник (до 1940 г.). По замисъл нейните идеи, вестникът публикува ”Добруджански новини” е ”независим, информационен вестник” – които вълнуват добруджанци. целта е да информира за всички събития, които стават в пределите на дължение на вече спрения в. ”Добруда Нова Добруджа, но в същото време руджански глас” вестник ”Добруджански новини” – съществува също българското население от множеството несправедливости, които се извършват срещу него. Въпреки, че ния от този период и той е създателите си като ”нестояи на антиминоритарни позиции, зависим информационен вестник”,

Излезлият през 1938 г. като прородител на ”Добруджански новини” вестникът се явява защитник на жанска реч” просъществува кратко време – около 4 месеца. Както повечето периодични издания извършват срещу него. Въпреки, че ния от този период и той е създателите си като ”нестояи на антиминоритарни позиции, зависим информационен вестник”,

Другият вестник от тази ”породител на ”Добруджански новини” вестникът се явява защитник на жанска реч” просъществува кратко време – около 4 месеца. Както повечето периодични издания извършват срещу него. Въпреки, че ния от този период и той е създателите си като ”нестояи на антиминоритарни позиции, зависим информационен вестник”,

но за разлика от тях той изпълнява най-пълно своята програма (без да излезлият за първи път през 1935 г. като ”орган на българското прокарва каквите и да било политически идеи). Като важна заслуга на ”Добруджански глас”. Замислен е на вестника трябва да отбележим като ежедневник, но поради финансовостването на страниците му на съдови причини и заради цензура, къси и дълги разкази, отпечатвани вестникът излиза 3 пъти седмично. на подлистници на 2. и 3. страница. Той просъществува около 3 г. Негов Това е много важно, тъй като в този период има огромен недостиг на редактор е Яни х. Янев, а в редакцията имат влизат Борис Попов, Ганю Янакиев, Енчо Николов селата .

и др. Въпросите и проблемите, които се разглеждат тук са същите, жански” вестници е вестник ”Добруджанско ехо”. Той е продължител на в. ”Добруджанска реч”. Редактори на в. ”Златна Добруджа”, е Гойко Станчев. Съдбата му е сходна с тази на предшественика му – т.н. Естествено и този вестник излиза едва 6 м. ”Добруджанско

Следва излизането на една поредица от вестници, които в заглавията си съдържат думата "добруджански", изразявща тясната принадлежност на този тип периодични издания.

В 1934 г. излиза в. "Добруджански новини". След "Барабан", "Поща", "Утро" и "Чародейка" това е петият вестник, основан от Стефан

Радев, но в сравнение с горепосоруджанска мисъл” е орган на кому-чените, това е най-дълго излизалият нистническата партия, но заедно с вестник (до 1940 г.). По замисъл нейните идеи, вестникът публикува “Добруджански новини” е “незави- и коментира всички онези теми, сим, информационен вестник” – които вълнуват добруджанци.

целта е да информира за всички събития, които стават в пределите на дължение на вече спрения в. "Добри Нова Добруджа, но в същото време руджански глас" вестник "Добруджански вестник" се явява защитник на жанска реч" простира също българското население от множеството несправедливости, които се извършват срещу него. Въпреки, че ния от този период и той е охарактеризиран от създателите си като "нестой на антиминоритарни позиции, зависим информационен вестник",

Другият вестник от тази "поредица" е излезлият за първи път през най-пълно своята програма (без да ималцинство от Румъния" вестник тически идеи). Като важна заслуга "Добруджански глас". Замислен е на вестника трябва да отбележим като ежедневник, но поради финансите поместването на страниците му на съдови причини и заради цензурана, къси и дълги разкази, отпечатвани вестникът излиза 3 пъти седмично. на подлистници на 2. и 3. страница. Той пръвът съществува около 3 г. Негов редактор е Яни х. Янев, а в редакционния комитет влизат Борис Попов, Ганю Янакиев, Енчо Николов селата .

и др. Въпросите и проблемите, кои-

то се разглеждат тук са същите, жански" вестници е вестник "Доб-които залягат в програмата на всички други обществено-информационни вестници (в. "Златна Добруджа", "Ново единство", "Единство" и т.н.). Естествено и този вестник излиза едва 6 м. "Добруджанско изтърпява много спънки при своето отпечатване и разпространение и в 1938 г. той е забранен от Министерството на вътрешните работи.

"Добруджанско echo". Той е продължител на в. "Добруджанска реч". Редактор на в. "Добруджанска реч". Редактор е Гойко Станчев. Съдбата му е сходна с тази на предшественика му – т.н.). Естествено и този вестник излиза едва 6 м. "Добруджанско echo" е последният наш обществен вестник, издаван в гр. Добринище в пер. 1919 – 1940 г. До връщането на Южна Добруджа по силата на Кра-

Следващият от "поредицата" е в. йовсъката спогодба, румънците не са "Добруджанска мисъл", излизал позволили издаването на друг бъл- през 1936 г. и спрян едва след 40 гарски вестник. Едва на 25. IX. дни. Общо са излезли около 9 бр. 1940 г., в деня на влизането на бълг. Макар на страниците си да се обя- освободителни войски в Добрич, се вява за независим вестник, "Доб- подновява излизането на в. "Доб-

руджанско ехо" – излиза специален 1925 г. в. "Поща". В. "Светлина" е ри (П. Р. Славейков, Хр. Ботев, Й. юбилеен брой, посветен на Освобож- спрян през 1940 г. Йовков и др.); 3. Творби на румън- дението и връщането на Южна Доб- Макар и по-малко на брой, из- ски автори, в български превод; 4. руджа на България. лезлите в периода 1919 – 1940 г. Статии и творчески портрети на из-

Има няколко вестника, които не списания заслужават да им бъде вестни чуждестранни автори (порт- намериха място в това изложение, обърнато по-специално внимание. рети на Лев Толстой, Ф. Достоевски, но за тях няма много и изчерпател- Най-ранно излязлото списание е Ал. Блок и др.).

ни данни, затова сметнах, че е по- сп. "Факел" – 1923 – 1924 г. В него- Още преди да спре да излиза сп.

уместно да изредя техните заглавия вата програма е упоменато, че това "Поле" се появява друго добруд- и години на излизане, без да се ще е "полумесечно списание за ли- жанско списание – сп. "Добруджанско впускам в подробности: тература и културен живот". Фор- ски преглед" (1 бр. – II. 1929 г.).

1. в. "Свобода" – 1 бр. излиза матът на списанието е малък, из- Редактор ѝ на това списание е Хр. през VIII. 1925 г. – престава да из- лиза на отделни броеве, в не повече Капитанов. Пак поради финансови лиза през 1929 г.

2. в. "Народен глас" – излиза тат своите произведения видни доб- едва 6 книжки. Излиза в среден през 1930 г. Той е продължение на руджански писатели, а също така формат, но с повече страници – око- спрения в. "Народна дума". Вест- се печатат и статии на изтъкнати 30. И това списание е "списание никът е забранен много скоро, още български литератороведи и крити- за литература, политика и култу- преди да навърши 1 месец ци като проф. Асен Златаров, проф. ра". И в "Добруджански преглед"

3. в. "Възраждане" – 1930 – ру- Александър Балабанов и др. Редак- има същите тематични раздели, мънско-български вестник; спира тор на списанието е Христо Капита- както и в "Поле". Важна заслуга да излиза след 8 бр. нов. на това списание е поместването на

4. в. "Акциуня" – румънско-бъл- Друго списание, излизало малко страниците му на илюстрации от гарски вестник, излиза в началото по-късно, е сп. "Поле". Първият му Южна Добруджа – дворецът в Бал- на месец март 1931 г. По непълни брой се появява през X. 1927 г. под чик, развалини от нос Калиакра, данни преустановява излизането си редакцията на вече познатия ни добруджанска къща и т.н. Това пра- през 1934 г.

5. в. "Земеделски куриер" – поч- е трябало да излиза 2 пъти ме- почитано от читателите. "Добруд- ти няма данни за него сечно, но поради липса на парични жански преглед" определено има за-

6. в. "Обнова" – излиза през VI. средства то излиза много по-рядко слуга за народностното оцеляване 1931 г. – спрян е през IX. 1931 г. (за 6-те месеца, в които списанието и запазване на българския дух на

7. в. "Обединение" – започва да излиза са отпечатани едва 18 книж- добруджанеца. излиза през V. 1933 г.; просъщест- ки). Форматът на "Поле" е голям, а Първото отраслово добруджан- вува 2 м.

8. в. "Подем" – друг комунист- Както и "Факел", и "Поле" е наречено сп. "Добруджанско сто- тически вестник на мястото на спре- "списание за литература и културен панство". По характер е списание ния в. "Добруджанска мисъл". Пър- живот". Отпечатаните в списанието за земеделие и животновъдство, ръ- вият брой излиза на 25. VIII. 1936 г., материали могат да се разделят на ководено от група специалисти в а вторият и последен бр. излиза след 4 групи: 1. Литературни творби на тази област, начело с инженер-агро- 5 дни добруджански писатели (предимно нома Петър Златев. Целта им е била

9. в. "Светлина" – излиза през на Яни х. Янев, Хр. Капитанов, да информират населението за ново- 1939 г. – всъщност този вестник е Веселина Лолова и др.); 2. Лите- да модернизират тези основни поми- продължение на излизалия през ратурни творби на български авто-

нъци на добруджанци. Списанието науката, изкуството, културата. Но е замислено като месечно издание, всичко отпечатано в него има но поради финансови причини изли- подчертан комунистически харак- за много по-рядко – до 1936 г., когато тер. Основен мотив е несправед- ливостта и жестокостта на румън- напълно спира.

Последното списание, излизало в този период е сп. "Класове" – от- ново списание за култура, литература, изкуство, наука и обществен живот. Започва да излиза през IX. 1934 г. и просъществува до III. 1935 за периода на "житницата на г.", поради политически съображе- ния. Списанието излиза в среден това изложение се потопихме за формат, подвързано, обикновено в кратко в историята на един от най-около 18 страници. Редактор е бил писателят-комунист Николай Мин- чев. На страниците на списанието са били публикувани разкази, сти- хотворения, литературни портрети, дени да останат извън пределите на както и материали от областта на Майка България.

Всички разгледани дотук периодични издания на Южна Добруджа

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванчев, Димитър. Български периодичен печат 1844 – 1944 г. С., Наука и изкуство, 1962. 600 с.
2. Дачев, Йордан. Премълчани имена. Добрич, 1996. 120 с.
3. Бекяров, Данаил. Материали и спомени за добруджанския периодичен печат. Шумен, Славчо Николов и сие, 1998. 246 с.
4. Бешков, Любен. Българският периодичен печат в Добрич 1919 – 1940 г. – Добруджанска трибуна, № 66 и 67, 30 и 31 март 1992.

ИСТОРИЯ НА ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ

Забравеният днес Янко Стефанов Ковачев (1852 – 1926) е не само печатар и издател на книги, вестници и на „Българска илюстрация“ – първото у нас илюстровано списание; той е притежател на книжарница в София, която продава и чуждестранни книги, и прави първия сполучлив опит за издаването на специализиран орган по въпросите на книгоиздателското дело и книготърговията – „Книжарски известия“.

Роден в будния възрожденски град Свищов, където учи първоначално, през 1867 г. заминава при брат си Никола – комисаронер във Виена. Тук продължава образоването си в търговско училище, а следващата година се записва в Търговската академия, в която следва до 1871 г. После с брат си подхваща търговия.

През 1873 г. във Виена се намира и Христо Г. Данов. Заедно със стария си приятел Никола Стефанов Ковачев и по-младия му брат Янко решават да открият българска печатница. На първо време създават само словослагателско отделение при печатницата на Keiss & Ph. Löb, защото без предварително разрешение на властите във Виена не може да се открие славянска печатница. Не след дълго съдружието получава нужното разрешение и „открило комплексна печатница на Райхратсплац 2 под firma “Българска Печатница на Янко С. Ковачев & Сие – Виена“, но пак, само за форма, като клон на немската печатница“¹. Започнала работа през 1874 г., за две години тя отпечатва около 50 български книги. През размирната 1876 г. настъпва затишье и само застъпничеството от страна на Никола Ст. Ковачев я спасява от фалит. „Българската Печатница на Ковачева и Данова във Виена – пише Ст. Кутинчев – е най-висшият израз на нашия кни-

ОТ „ЛЕТОСТРУЙ“ ДО „КНИЖАРСКИ ИЗВЕСТИЯ“

Щрихи към портрета
на Янко Ст. Ковачев –
съдружник на Христо Г. Данов

доц. д-р Петър ПАРИЖКОВ

жовен и книжно-промишлен подем преди Освобождението... Тази печатница за 4 години е дала 60 научни и учебни книги, благодарение на кое то по своята продуктивност трябва да се счита втора след печатницата на П. Р. Славейков в Цариград. Обаче по чистота и художество на печата и по организация тя остава първа за цялото време на българското печатно дело до Освобождението“².

В свободна България се създават изключително благоприятни условия за печатарска и издателска дейност. В началото на юни 1878 г. виенската печатница е пренесена в Пловдив и започва да работи под фирмата „Янко С. Ковачев и С-ие“. На 25 юли с. г. тя начева да печата издавания от Христо Г. Данов в. „Марица“, смятан за „старшина в българската журналистика след Освобождението“³. Печатницата има и книговезница и приема всякакви поръчки – както печатането на канцеларски и търговски книжа, така също и издаването на учебни книги, периодически списания, литографиране и т. н.

Скоро Временното руско управление у нас поканва двамата съдружници Христо Г.

Данов и Янко Ст. Ковачев да пренесат печатницата в столицата на Княжество България София. Данов отклонява молбата, желайки да продължи своята издателска и книжарска дейност в Пловдив. Янко Ст. Ковачев поема задължението да открие нова печатница в София срещу аванс от 100 полуимпериала (22 000 лева). Върховният императорски комисар княз Александър М. Дондуков – Корсаков се съгласява, отпуска исканата сума и изпраща Янко Ст. Ковачев във Виена да закупи всичко необходимо за нея. В края на декември 1878 г. машините пристигат. Печатницата е открита в джамията на „Кафене-бashi“ (дн. площад „П. Р. Славейков“ – б. м., П. П.), за което научаваме от следното „Известие“: „Долоподписан щастлив се считам да известя на публиката отварянето на първата Българска Скоро-печатница в града София и моля всички интересуващи се по тази част да ме почетат с поръчките си, за които обещавам точна послуга с умеренни цени.“

г. София, 16-аго Януария 1879

Янко С. Ковачев”⁴.

Тя е оборудвана с две скоропечатни машини „Франкентал“, една ръчна преса и богат асортимент буквен материал. От 1881 г. се помещава в своя собствена сграда на същия столичен площад. През 1900 г. притежава три големи плоскопечатни машини, три литографски машини, две ръчни литографски преси и др.

Необходимо е да направим уточнение, че първата печатница в София е на братята Богдан и Георги Прошекови (1879), известна като Придворната печатница. Очевидно с рекламна цел Янко Ст. Ковачев си присвоява първенството, но това няма особено значение.

През 1881 г. той окончателно се разделя със своя някогашен съдружник Христо Г. Данов. Започнал като коректор на учебниците, които Данов отпечатва при Л. Соммер във Виена, Янко Ст. Ковачев е редактор на двете последни годишници на Дановия „Летоструй или

Янко Ст. Ковачев

домашен календар“ (1869 – 1876) – изключително популярен годишен сборник с енциклопедичен характер. „Янко С. Ковачев – пише Ст. Кутинчев – открыл софийската печатница на свое име под предлог, че Данов имал много задължения от старото книгоиздателство – около 100 000 лева. Под страх да не пострада за сметка на Данови задължения, той държал и пловдивската печатница под своя фирма. Всичко това породило такива недоразумения между двамата съдружници, че още през 1880 г. почнали да действуват разделно един от други, до като най-после в 1881 г. окончателно ликвидирали сметките си и се разделили завинаги. Пловдивската печатница останала на Х. Г. Данов, а софийската – на Янко С. Ковачев“⁵.

На 30.V.1879 г. в печатницата на Янко Ст. Ковачев започва да излиза органът на Кон-

сервативната партия в България и пръв софийски вестник "Витоша", а след него – и либералният в. "Независимост" (1880 – 1881), в. "Светлина" (1882 – 1884), приемникът му в. "Средец" – орган на Либералната партия (1884 – 1885), първото след Освобождението списание "Чисто-българска наковалня за сладкодумство" (Пловдив, кн. I, 1878), сп. "Бранилник за българския народен език" (София, 1880), "изработено в Я. Ковачева образovalня и бързопотисник".

Той отпечатва проекта на "Органически устав за Държавното устройство на Българското княжество" (1879), "Конституция на Българското княжество" (1880), "Турските зверства в България" от Дж. А. Макгахан в превод на Ст. Стамболов (1880), "Дневници на Първото учредително Н[ародно] Събрание в Търново по изработванието на Българската конституция" (1890) и др. От пловдивската му печатница, съпритежание и на Христо Г. Данов, през 1878 г. излиза забележителният труд на Константин Иречек "Българското княжество" в превод на Георги Бенев. По примера на своя съдружник Янко Ст. Ковачев издава и редица учебни книги, с които подпомага образователното дело, както и географски карти. До услугите му прибягва и Димитър Благоев, издавайки при него своята книга "Нашите апостоли" (1886).

Дело на Янко Ст. Ковачев е издаването на "Българска илюстрация" – първото наше илюстровано списание. През 1880 – 1881 г. от него излизат 12 броя, а през 1882 г. – девет. Издателят си поставя амбициозната задача да създаде модерно списание, което да не се меси в политическите борби, а да поднася на читателя богат и разнообразен литературен материал, научнопопулярни, исторически, географски четива, етнографски изследвания и др. Списанието се отпечатва на голям формат, върху корицата са нарисувани гербовете на Тракия, Мизия и Македония, поместват се много илюстрации. Изработени с вкус и умение, те придават висока стойност на изданието. В едър план са дадени

исторически картини, изгледи, портрети на изтъкнати личности, репродукции на рисунки с български сюжети от Феликс Каниц, с когото издателят се познава още отпреди Освобождението, и пр. Печатат се материали за Българското възраждане и Руско-турската освободителна война 1877 – 1878 г., художествени произведения – разкази, повести, драми, стихотворения от Иван Вазов, преводи на творби на Ив. С. Тургенев, А. С. Пушкин, Фр. Шилер, Н. В. Гогол, Й. В. Гьоте, М. де Сервантес и др.

Интерес представлява издаването от Янко Ст. Ковачев на "Книжарски известия" (общо 10 броя за периода 1896 – 1899 г.) – първия специализиран орган по въпросите на книгоиздателското дело и книготърговията у нас. Задачата на изданието е да стане обединително звено на всички български издатели и книжари, да ги държи в течение на новостите в книжовното поле, да рекламира новоизлезли книги. То публикува и обявления бесплатно, когато книжарят или издателят изпрати по два екземпляра от книгата в редакцията.

Под заглавието е написано: "Издава Книжарницата на Янко С. Ковачев – София". Възниква въпросът кога точно е създадена тази книжарница. Възможно е да е уредена заедно с откриването на печатницата през 1879 г. или след това, като се има предвид, че широко разпространена практика тогава е заедно с печатница издателят да отваря и своя книжарница. В едно "Обявление", отпечатано във в. "Истина" на 12. XII. 1894 г., четем: "Книжарницата на Г-н Янко С. Ковачев е литографирала големи стенни календари с разни бои, както миналогодишните, които бяха и си остават единствени до сега в България... Препоръчваме ги на читателите си"⁶. Обявленето е сигурно указание, че той има книжарница през 1894 г., но колко години преди това е открита не може да се съди.

В списването на "Книжарски известия" откриваме същия изящен вкус, който познаваме от "Българска илюстрация". Периодичното

издание се отпечатва на плътна луксозна вносна хартия. Заглавието е художествено изработено и се дава в друг цвят. Обявленето под главата за характера на изданието, периодичността, стойността на абонамента и на рекламите е отпечатано и на немски език. Излиза обикновено в четири, а в някои случаи – и в осем страници (бр. 9 от 25 ноем. 1898 г.) с раздвижене графично оформление, с винетки, клишета на цели страници (обикновено на последната) и в двуцветен печат. Показва истинско богатство от шрифтове, в това число и на латиница, умение да се използват с мярка, за да се изтъкнат заглавията и авторите на новоизлезли книги. Съдържа предимно реклами за собствени издания на Янко Ст. Ковачев, но също и на други издатели. Ще посочим най-характерните от тях:

“Излезе от печат ИЛЛЮСТРОВАНАТА ВСЕОБЩА ИСТОРИЯ от проф. Оскар Йегер. Том I. Цена лева 12,50... Цялата Всеобща история ще обема около 2500 страници текст... Изздание и печат на Янко С. Ковачев”⁷.

Той продава не само български, но и чуждестранни книги, видно от следното съобщение: “В Международната книжарница ЯНКО С. КОВАЧЕВ, СОФИЯ могат да се поръчат всякакви книги по иностраница литература, а особно на руски, френски и немски езици. Книжарницата доставлява книгите по оригиналните им цени без прибавка на пощенски разноски”⁸.

Пълни сведения за издателското предприятие на Янко Ст. Ковачев се съдържат в голяма рекламна обява на “Книжарски известия”: “Книгопечатницата приема издавания на ежедневни вестници с най-голяма точност, най-бързо печатание и чист печат. Особно се препоръчва на г. г. учителите, които се занимават с издаване на разни първоначални учебници,

илюстровани читанки и други народополезни книжки.

Картографическият отдел приема отпечатванието на каквито и да било литографически работи: визитни карти, циркуляри, фактури, илюстровани корици, акции, полици, портрети, хромолитографически картини (с многобройни бои), пейзажи...”⁹.

Работата е поставена на широка основа и се върши със замах, присъщ на предприемчивия и енергичен издател и книжар.

В книжарницата му се продават и учебни книги – твърде доходен отрасъл, от който никой издател не се отказва.

Янко Ст. Ковачев издава и географски карти – също много необходимо учебно пособие. Пловдивският в. “Балканска зора” съобщава за излизането на “Нова карта на Княжество България” в машаб 1:560 000 и с размери 2) 1,80 м¹⁰. “Книжарски известия” оповестяват за отпечатани от него и пуснати в продажба училищни стенни географски карти на Европа, Африка, Балканския полуостров, Южна и Северна Америка, на източното и западното полукълбо¹¹, на “Учебен атлас”, част I – за основните училища, с 36 карти, част II – за горните класове, съдържаща 65 карти¹².

“Увлечен в други, по-доходни предприятия – пише Ст. Кутинчев, – Ковачев напусна печатницата и я отдаде под наем на други лица...”¹³. През 1902 г. я поема К. Г. Чинков, а от 1906 г. до Балканската война 1912 – 1913 г. – Т. Х. Тошев. По-късно е разпродадена.

Безпристрастният поглед върху дейността на Янко Ст. Ковачев го нарежда непосредствено след Христо Г. Данов и Драган В. Манчов в негласната йерархия на българските труженици в книжовното поприще.

Книжарски Известия

Печ. I.

София, 15 Март 1898.

Брой 8.

КНИЖАРСКИ ИЗВЕСТИЯ: издавано ежедневно. Номерът и
съдържанието са достъпни до всички клиенти, включително Търговския Клубът.
Годишна абонаментна цена е 10 лв. за подписчици, 12 лв. за обикновени читатели.
Членът на Търговския Клубът е 8 лв. годишно.

Издадено в София — България — София.

BUCHHÄNDLERISCHE NACHRICHTEN.

Книгоградът е бил засвидетелстван и виден от всички книгоиздателства и бутиларници в София и във всички градове и селища на България. Абонаментът е 10 лв. за членове на Търговския Клубът, 12 лв. за обикновени читатели и 10 лв. за ръководители на книгоиздателства.

Издадено в София — България — София.

ВЪ ВЪДРОГДАНИЯТА

на

ЯНКО С. КОВАЧЕВЪ

от София

се пакажат за продажба всички други учебници и за преподаване също и следните:

България за ослобождението на България 1877—78.
На първи етап, форматът ет 22 листа, стр. 1—176, Цена 1 лв. иллюстрации и текст на Ианко С. Ковачевъ — Цена 10 лв.

Българо-турският юриспруденциален труда
журнал. Съдебният вестник на И. „Издавателство“, стр. 1—292, Цена 1 лв.

Разговорът на княз Борислав Петровъ съставен от А. Кючуковъ, преведен на български език от А. Симеоновъ. Четири книги. Съдебният юриспруденциален труда журнала и текстът на Ианко С. Ковачевъ. Стр. 1—160, Цена 1 лв.

Разговорът на княз Борислав Петровъ съставен от А. Кючуковъ, преведен на български език от А. Симеоновъ. Четири книги. Съдебният юриспруденциален труда журнала и текстът на Ианко С. Ковачевъ. Стр. 1—160, Цена 1 лв.

Операта на Иоганес Бах — „Магдалена“ съставена от А. Симеоновъ. Преведена от А. Симеоновъ и И. Кючуковъ. Стр. 1—400, Цена 4 лв.

Разговорът на княз Борислав Петровъ съставен от А. Кючуковъ, преведен на български език от А. Симеоновъ. Четири книги. Съдебният юриспруденциален труда журнала и текстът на Ианко С. Ковачевъ. Стр. 1—160, Цена 1 лв.

Българ. История по съдържанието на руския български Крайова, учителът Иван Христофоровъ стр. 1—140, Цена 2 лв.

Българ. История по съдържанието на руския български Крайова, учителът Иван Христофоровъ стр. 1—140, Цена 2 лв.

Българска Иконография. Първа година № 12, съдържащ 50 листа стр. 1—288, собственост на Ианко С. Ковачевъ — Цена 35 лв.

Българска Иконография. Втора година № 13, съдържащ 50 листа стр. 1—288, собственост на Ианко С. Ковачевъ — Цена 35 лв.

Правилъ за превъзстановление на Българската книжна иллюстрация и текстът на Ианко С. Ковачевъ — Цена 20 лв.

Българ. Книги от п. г. книжарятъ продава да
се продават със складът на книжарятъ, можат да се обявяват
на чакъл до издалия в София.

Българ. На п. г. книжарятъ се прави от 10% от
стока, както и от всичките превъзстановки, отдавани
за уважаване при покупка на поземка от 500 дка.

РОБИНЗОНЪ

Книга за прочитъ

ЗА ДЕВИТА

от българо-хромолитографийниятъ картички,
създадени художникътъ на К. Ширевски.

Първото ет 12-о мъжко издание.

СОФИЯ

Издание и печатъ на Янко С. Ковачевъ

Съ изцяло поддържане, цена 2 лв.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Кутинчев, Ст. Печатарството в България до Освобождението. С., 1920, с. 168.
- ² Пак там, с. 230.
- ³ Бобчев, Ст. С. Преглед на българския печат (1844 — 1894). С., 1894, с. 79.
- ⁴ Марича, г. II, бр. 51, 23 ян. 1879.
- ⁵ Кутинчев, Ст. Цит. съч., с. 173.
- ⁶ Истина, г. I, брой не е посочен, 12 дек. 1894.
- ⁷ Книжарски известия, г. I, бр. 2, 15 февр. 1896.
- ⁸ Пак там, г. I, бр. 3, 15 март 1896.
- ⁹ Пак там, г. I, бр. 4, 14 април 1896.
- ¹⁰ Балканска зора, г. II, бр. 458, 4 окт. 1891.
- ¹¹ Книжарски известия, г. I, бр. 4, 15 април 1896.
- ¹² Пак там, г. I, бр. 10, 19 юни 1899.
- ¹³ Кутинчев, Ст. Цит. съч., с. 177.

КНИГОИЗДАВАНЕТО – СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ

Българското книгоиздаване през първите години на ХХI век се характеризира с много динамика, изискаваща постоянно наблюдение и анализ. Нашето наблюдение е направено на базата на книгите, депозирани в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ през 2000, 2001 г. и 2002 г. съответно – 5364, 5768 и 6447 заглавия.

Съотношението между българска и чуждестранна литература за 2003 г. е 78.4% към 21.6% (5058 заглавия българска литература – 1389 заглавия чуждестранна литература), трайна тенденция, очертала се от 1999 г. насам. (Вж. Табл. 1.)

Фиг. 1.

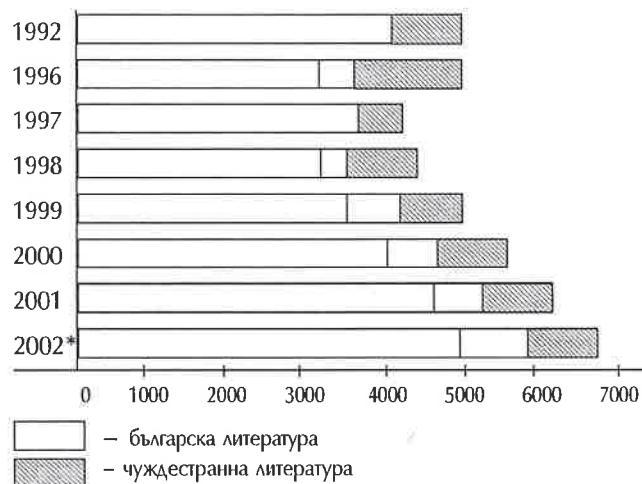

Табл. 1.

БЪЛГАРСКАТА КНИГА В ПЪРВИТЕ ГОДИНИ НА ХХI ВЕК (2000 - 2002 Г.)

н. с. Татяна ДЕРМЕНДЖИЕВА

Друга тенденция, която се наблюдава от 2000 г., е постепенното, но трайно намаляване дела на художествената литература за възрастни за сметка на увеличението на литературата от другите отрасли на знанието, като през 2000 г. художествената литература за възрастни е 25.5%, а през 2001 г. – 28%, през 2002 г. – 26.3% от издадените заглавия. Това е нова тенденция, която бележи началото на ХХI век. За сравнение ще дадем периода от 1997 – 1999 г., когато дельт на художествената литература за възрастни се увеличава за сметка на литературата от другите отрасли на знанието, като през 1997 г. тя е – 33.7%; 1998 г. – 36.1% от издадените заглавия, а през 1999 г. – 32.7%.

При художествената литература за деца и юноши се наблюдава трайно, но незначително увеличение.

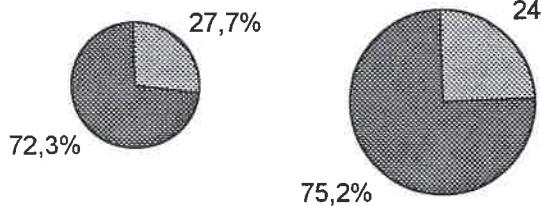
Например: 1997 г. – 6.1%; 1998 г. – 6.9% и 1999 г. – 7%, като при българската литература е 3.9%, а при чуждестранната 10.1%; 2000 г. – 6.3%, като при българската литература е 4.5%, а при чуждестранната 12.4%; 2001 г. – 4.5%, българската литература – 3.6% и чуждестранната – 7.9%; 2002 г. българската литература 2.3%, чуждестранната – 7.1%.

Наблюдението за 2002 и първите месеци на 2003 г. затвърди тенденцията за намаляване дела на българската художествена литература за сметка на

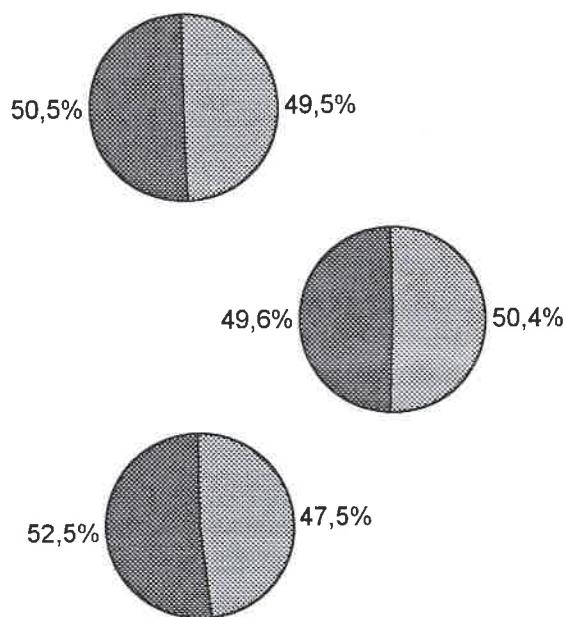
литературата от другите отрасли на знанието, т. е. за 2001 г. – 72.3%; 2002 г. – 75.2%

Табл. 2.

Фиг. 2.

Това съотношение е променено при чуждестранната художествена литература, т.е. през 2000 г. художествената литература за възрастни е 37.1%; за деца 12.4%; а литературата от другите отрасли на знанието е 50.5%; 2001 г. художествената литература за възрастни е 41.7%; за деца 7.9%; и литературата от другите отрасли на знанието е 49.6%; през 2002 г. художествената литература за възрастни е 40.4%; за деца 7.1%; и от другите отрасли на знанието е 52.5%;

Като анализираме броя на заглавията по езици, от които са преведени, се вижда ясната тенденция за преобладаваща англоезична литература от 1992 г. насам, което се вижда от представената таблица 2.

год.	англ.	нем.	фр.	рус.
1997	596	104	92	73
1998	907	145	129	77
1999	861	119	124	96
%	66.7 %	9.2 %	9.6 %	7.5 %
2000	809	147	98	70
%	66.7 %	12.1 %	8.1 %	5.8 %
2001	806	132	87	97
%	64.2 %	10.5 %	6.9 %	7.7 %
2002	1389	124	117	85
%	61.3 %	8.9 %	8.5 %	6.1 %

Чуждестранните заглавия, преведени от италиански език, през 2002 г. са 3.2% (45 заглавия) повече в сравнение с 2001 г. – 1.6% (20 заглавия), от испански език са 3.8% (53 заглавия) за 2002 г. и 1.2% (15 заглавия) за 2001 г. Заглавията, преведени от други езици, се увеличават, като за 2001 г. са 7.9% или 98 заглавия, за 2002 г. 8.3% – 115 заглавия.

Важен елемент при оформлението на книгата е Международният стандартен номер на книгата (ISBN). От създаването на Националната ISBN агенция през 1991 г. до края на 2002 г. издателски код е даден на 3050 издателства и 63 390 книги са получили ISBN. Големият процент на участие на издателството в системата ISBN определя и сравнително големият процент на книги с ISBN, като за 2000 г. – 81.5%; 2001 г. – 85.4%; 2002 г. – 88%.

Утвърди се и тенденцията за увеличение на книгите, издавани в поредици, серии и библиотеки, за 2000 г. – 19.8% (1064 заглавия), като за българската литература са – 11.6% (483 заглавия, за чуждестранната – 47.9% (581 заглавия); 2001 г. 20.4% (1178 заглавия), за българската литература – 11.7% (528 заглавия) и за чуждестранната – 51.7% (650 заглавия) и 2002 г. 17.5% (1129 заглавия), като за българската литература са – 9.9% (501 заглавия) и за чуждестранната – 45.2% (628 заглавия).

Броят на преизданията през последните години е малък, като за 2001 г. – 8.9% (515 заглавия) от тях за

българската литература – 9.3% (420 заглавия) и за чуждестранните – 7.6% (95 заглавия) и 2002 г. – 7.1% (459 заглавия) от тях за българската литература – 7% (353 заглавия) и за чуждестранната – 7.6% (106 заглавия).

Обяснимо намаляват и книгите, издадени с луксозна подвързия, като за 2001 г. – 217 заглавия – 3.7% и 2002 г. – 269 заглавия – 4.1%, като большинството издателства издават само малка част от тиража на книгата с луксозна подвързия.

Цената на българската книга се влияе от редица фактори. Средната цена за 2000 – 2001 г. за българската литература е 5.50 – 6 лв., за чуждестранната литература за същия период е 6.50 – 7 лв. През 2002 г. се забелязва увеличение на цената на книгите, като за българската литература средната цена е 6 лв., а за чуждестранната – 8 лв. За сравнение с 1998 – 1999 г. средната цена на българската литература е 3 – 3.50 лв., а на чуждестранната 4 – 4.50 лв.

Трайна тенденция е непосочването на цената в книгата, като за 2001 г. – 64.2% и за 2002 г. – 56.8%.

За разлика от цените тиражите продължават да падат.

Изразена в проценти ситуацията е средната.

Табл. 3.

Българската литература					
тираж год.	заглавия 2001	%	заглавия 2002	%	
до 500	2336	51.8%	2754	54.4%	
501/1000	998	22.1%	996	19.7%	
1000	601	13.3%	709	14%	
1001/3000	328	7.3%	324	6.4%	
3001/5000	155	3.4%	139	2.7%	
5001/10000	83	1.8%	96	2%	
10001/30000	10	0.2%	34	0.7%	
над 30000	1	0.02%	6	0.1%	

В сравнение с 2001 г., през 2002 г. се увеличават книгите издадени с тираж до 500. Намалява броят на книгите с тираж над 1000/3000 и по-големи тиражи. Ако говорим за среден тираж на българската литература, той е около 800 екземпляра.

Табл. 4.

Чуждестранна литература					
тираж	заглавия 2001	%	заглавия 2002	%	
до 500	133	10.6%	328	23.6%	
501/1000	279	22.2%	224	16.1%	
1000	297	23.6%	389	28%	
1001/5000	463	36.9%	379	27.3%	
5001/10000	56	4.5%	69	5%	
10001/30000	26	2.1%			
– над 30000	2	0.1%			

През 2002 г. се увеличават книгите с тираж до 500 и 1000 екземпляра. Средният тираж на чуждестранната литература е около 1200 екземпляра, т. е. намалява.

Таблиците съдържат данни само за основния тираж на издадената българска и чуждестранна литература.

Специфично явление на българското книгоиздаване е т. н. „Самииздат“ или автор, който издава книгата си без участие на издателство (вж. таблица 5).

През последните години частната издателска институция се утвърди и вече е водеща, като през 2002 г. частните издателства издават 85% от книгите.

Едно сравнение с книгите под печат, заявени за издаване в Националната ISBN агенцията е следното: книгите под печат за 2001 г. са 7976 заглавия, а през 2002 г. – 7648 заглавия.

Табл. 5.

година	заглавие	проценти
1991	95	3.6 %
1992	188	6.1 %
1993	354	9.3 %
1994	426	10.8 %
1995	400	10.7 %
1996	238	7 %
1997	180	4.9 %
1998	280	6 %
1999	325	6.3 %
2000	152	3.7 %
2001	126	2.8 %
2002	92	1.8 %

Новите издателства в системата ISBN за 2001 г. са 227 и 2002 г. – 216.

Основни изводи, които могат да се направят за българското книгоиздаване за първите години на 21 век:

– отчита се увеличение на издаваните книги, като се запазва съотношението на българската към чуждестранната литература 75 % към 25 %.

– продължава да намалява тиражът на книгите (въпреки увеличението на броя им). Преобладаващ тираж за българската литература е до 500, а за чуждестранната – 1000. Средният тираж за българската литература е намалял почти наполовина в сравнение с 1998 и 1999 г. – от 1200 на 790 екземпляра през 2002 г. При чуждестранната литература също има незначителен спад от 2000 на 1180 екземпляра.

– Постоянно нараства броят на издателствата, но само около 10% от издателствата може да се считат за активни.

– Преобладаващ е дялът на книгите, издавани от частни издателства (над 85 %).

– При чуждестранната литература преобладава англоезичната литература, за 2000 г. – 66.7 %, за 2001 г. – 64.2 %, 2002 г. – 61.3 %. Има известно увеличение на книгите, преведени от руски език (2000 г. – 5.8 %; 2001 – 7.7 %; 2002 г. – 6.1 %) и от други езици (2000 г. – 5 %; 2001 г. – 7.9 %; 2002 г. – 8.3 %).

– Цените на книгите са увеличени с около 20% в сравнение с 1998/99 г., като се увеличава броят на книгите без посочена цена (за българската литература достигна 74 %, а за чуждестранната – 32 %).

– Липсата на реален книжен пазар доведе до отваряне на значителен брой книжарници и книжни борси към издателства (вече са над 60).

КНИГОИЗДАВАНЕТО – МАРКЕТИНГ И РЕКЛАМА

Рекламата в книгата е една от важните ѝ характеристики при подготовката на ръкописа за печат. Рекламирането има не само комерсиален характер. Освен че подпомага дистрибуцията и промоцията на видовете книжни издания, то влиза в контекста на теорията на книгоиздателския процес при композирането на книгата, нейното техническо редактиране и художествено оформление. Рекламата е носител на маркетинговите елементи в книжните издания, но е свързана и с формирането на имидж за автора и представеното от него произведение пред читателската аудитория.

Една добра реклама в книгата може значително да подгответи читателя, да провокира неговия интерес и да стимулира продажбите на основната част от тиража, и то за сравнително кратък период. С други думи, от рекламата на книгата произтичат редица ефекти с творчески, производствен и икономически характер.

В книгата си "Маркетинг в книгоиздаването" (С., 2002, с. 124) Патрик Форсайт и Робин Бърн сочат няколко основни типа реклама – първична (стимулираща основното търсене на определен продукт), селективна (чиято цел е да извърши промоция на дадена търговска марка или книги от дадена поредица, без да се акцентира върху производителя или издателя), реклама на даден продукт (чиято цел е да се направи промоция на продукт или асортимент, при която издателят рекламира едно или повече заглавия) и институционална (имаща за цел да рекламира цялостната дейност на издателската компания, да осъществи връзки с обществеността и да създаде благоприятен издателски имидж на корпорацията). Авторите на "Рекламата каквато е" (С., 2000) Димитър Доганов и Ференц Палфи използват различни класификации на рекламата; например според жизнения цикъл тя е

КНИГА И РЕКЛАМА

д-р Лъчезар ГЕОРГИЕВ

въвеждаща, поддържаща и напомняща (с. 80–83), а стопанскаят реклама определят като потребителска, работна (промишлена, професионална), търговска, и т.н. В книгата си "Книгоиздание. Менеджмент и маркетинг" (Москва, 2001, с. 244) Н. Д. Эриашвили определя същността на рекламата като целенасочено създаване у потребителя на представа за потребителската стойност на стоката, при което задължително се отчитат основните икономически интереси на производителя. Каквото и да са обаче дефинициите за рекламата, според нас нейното присъствие в книгата би могло да съдържа няколко характеристики – неизменност във времето, непроменимост, устойчивост на присъствието върху определена печатна площ, директност спрямо възприемателя (потребителя), пряк визуален ефект при комуникативния акт книга – читател, възможност за най-рационален избор (мобилност при композирането на рекламирания текст и образ) върху различни места в книжното тяло, корицата, обложката, опаковката, сравнително лесна обработка с помощта на наличната компютърна техника и без допълнителни технически и полиграфически разходи.

Когато разглеждаме рекламирането на книжните издания, удачно е да започнем прегледа отвън навътре, т.е. от опаковката и обложката към книжното тяло, текстовите характеристики и начините на рекламирано оформяване.

Опаковката на книгата може да послужи за удачно рекламиране и дори да предизвика силен

Реклама на спонсор в книжното тяло на книга
на Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий".
Мястото на рекламата е в горния край на наборната страница

първоначален интерес към предлаганото произведение. Обикновено книгата се продава в по-големи количества, предлагана под формата на пакет, да кажем от по пет, десет, петнадесет, двадесет екземпляра и пр. Върху опаковъчното фолио, картон или хартия удачно се поставя заглавието, авторът с подходяща портретна или репортажна снимка, цветно факсимиле на корицата, кратки впечатляващи откъси от произведенията, отпечатани или залепени допълнително под формата на стикери на видно място, съобразно прегъвките на опаковъчния формат.

При библиофилските или специализираните, обикновено скъпо струващи издания, екземплярите се подреждат по един, два, три и повече (съобразно своя формат) в кутии, облицовани отвън с кожа, махагон, орехов фурнит, с ефектни емблеми на издателството, а отвътре тапицирани с изискани подложки, с мека основа, както и с други подобни екстри, които въздействат естетически, но значително осъщявят стойността на изданието. Самата кутия или опаковка би могла да бъде също обект на допълнителни художествени инкрустации, като се продава заедно с приложените екземпляри, за нуждите и интересите на колекционери-библиофили. У нас пример за удачно решаване потребностите на библиофилите от подобен тип издания е работата на столичното библиофилско издателство "Ликовски", излагало неведнъж на националните и международни панаири на книгата своята изключително прецизна продукция, изработена предимно ръчно. Заглавията се отпечатват върху търдата подвързия на книгите със специално подбран малък формат 60x90/64. Книжните тела са

отпечатвани най-често със 115-граммова хартия магномат, доставяна от Австрация. Поредният номер на всеки библиофилски екземпляр се поставя върху контратитулната страница заедно с печата на издателството. Самият тираж точно се указва в издателското каре. Обикновено той е до 500 екземпляра, подшивани и подвързвани ръчно. При някои от изданията се прилага т. нар. двусъставна подвързия. Книгите са луксозни, изработени с вещина и прецизност. Образец за полиграфическо майсторство е библиотечната поредица "Наследство", в която издателят Николай Ликовски издава стихосбирките на изтъкнати български поети, сред които са Сирак Скитник, Мара Белчева, Екатерина Ненчева. Къде е тук рекламата при подобен род издания? Тя се съдържа във всеки качество изпълнен детайл, орнамент, в печата на издателството на контратитула, в прекрасните махагонови кутии с изящна подплата, в които симпатичните малки книжки твърда подвързия със златно фолио потъват сред брилянтната мекота на вътрешната подплата, издаващи своеобразния почерк на издателя. Един такъв тип рекламиране бихме условно могли да назовем "подтекстова реклама", акцентираща на качеството, оригиналността на издателската марка.

Обложката е удачно място за реклама. Тъй като нейната печатна площ е по-голяма от тази на книжния формат, включваща още и вътрешните прегъвки върху форзаците, то и разнообразието на рекламните решения е по-голямо.

Споменатите прегъвки служат за анотация, която би могла да бъде в обем от 15–20 реда от стандартна машинописна страница, съпроводена с портрет на автора на произведението. Анота-

Реклама от вътрешната с. 2 на корицата на справочник на Народна библиотека "Св. св. Кирил и Методий" (С., 1996). Титулната страница тематично кореспондира с рекламната страница.

цията включва кратки биографични данни за автора, за по-важните му творби, както и за темата, идеята, целите на настоящото му произведение. Доколкото позволява мястото, най-общо може да се посочат данни за сюжета на книгата (ако е белетристично произведение), за нейната научна или образователна проблематика (при книга с подобен научен, научнопопулярен или учебен характер). Оттук заключението на анотацията би могло да сочи и ориентираността на изданието към съответната читателска аудитория, например: "Книгата е предназначена за студенти, учители, специалисти по изложената проблематика, както и за по-широк кръг читатели с интереси, близки до изследваните въпроси". Разбира се, при подобно клиширане на рекламната анотация трябва да се подхожда внимателно, като текстът трябва да насочва, ориентира и привлича без излишна показност и кухи фрази. Важно е потребителят, бил той търговец на едро или дребно, търговски посредник или обикновен читател, да се убеди от нуждата и ползата да притежава едно наистина ценно и полезно издание.

Освен на вътрешните прегътки на обложката (върху предния или върху задния форзац) анотацията в малко по-разгънат вид би могла да се постави и върху задната страна на обложка. В много случаи, при библиотечни поредици например, издателското решение предлага рекламирането на вече издадени томове от поредицата. Това би могло да стане върху прегъвката към втория форзац или отзад на обложката, докато анотацията пък се поставя на първата прегъвка. Все пак последната дума има дизайнерът на книгата, който трябва да прецени върху кое следва да падне акцента – върху автора или настоящото му произведение, или пък върху засилване значимостта на издателската марка, библиотечната

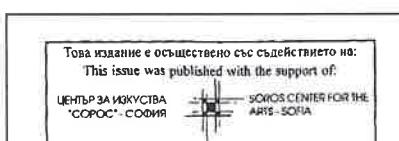
поредичност или върху предстоящи за излизане книги на издателството в посочената тематична посока.

Не бива обаче да се забравя, че освен за указане на видно място и с подходящи акценти на автора и заглавието, лицевата страна (стр. 1) на обложката дава възможност за изнасяне името на библиотеката и посочване на настоящия том от нея със съответния номер, цветни ефекти, шрифтово разнообразие. Удачно се вмества върху лицевата част на обложката и издателската емблема, която повторно, да речем в по-умален вид, би могла да се отпечата и върху гръбчето на обложката. Името на издателството също би могло да стои добре, според замисъла на оформлението, в долния край на лицевата страница, както и на задната страна на обложката, където в близост се поставя и международният стандартен книжен номер ISBN. Издателската обложка някои издатели печатат като плакат, съват го в желаната форма (обикновено прегъването става по-сложно – на две или повече гънки) и когато читателят разгъне обложка, тя се

превръща в улголемен портрет на автора на творбата, на фирмени реклами акценти на издателството, дори при някои издания се ползва и за календар-плакат. Подобни находчиви решения използва издателството за българска художествена литература "Захари Стоянов" в някои от поредиците си като "Българска класика".

При книгите с твърда подвързия, които нямат обложка и при които върху мукавеното или картонено тяло се лепи хартията за лицева страна, гръбчето и задния "капак" на корицата, рекламините елементи стоят най-добре върху задната страна (с. 4). Това са прикнижната анатация, придружена с библиотечната поредица (серия), предишни или предстоящи за излизане от печат томове или други книги, тематично свързани с настоящото заглавие, придружени със сканиран образ на лицевата страна на дадената книга. Текстовете, отпечатани върху такъв тип корица, могат да се печатат в цвят, върху офсет, да се придружават от допълнителни рисунки и илюстрации, имащи насочващ, ориентиращо рекламен характер. Рекламата и въобще отпечатаните текстове и графично-илюстрационни образи биха могли да бъдат допълнително подсиленi с украсни линии, филиграни, винетки, да се лакират и ламинират. Ефекти за рекламиране на качеството на изданието са главните, полуцерните, курсивните и "дупчени" върху фон букви. Възможностите на компютърния дизайн на книгата позволяват да се използват при отпечатването полутонове, светлосенки, преливащи цветове, техника на растера и т. н.

Анатацията, освен като практическо средство за въвеждане на читателя в съдържанието и предназначението на изданието, има и своите

Николай Аревов

ВАСИЛ ПОПОВИЧ

ЖИВОТ и творчество

За корицата се използва
автопортрет на В. Попович

© Николай Аревов, 2000

© Издателство "Кралица Маб", 2000

ISBN 954-533-030-2

Издателство "Кралица Маб"

Реклама в горния край на контратитулната страница, уточняваща приноса на спонсорираща културна институция за реализиране на изданието, с текст на български и английски и с емблематичния знак на спонсора.

реклами акценти. Рядко обаче в анатацията, била тя прикнижна (обикновено разположена в горния край на контратитула или гръб на титулната страница) или върху задния капак (с. 4) на корицата на книгата, преобладават изцяло реклами текстове. В повечето случаи те се съчетават с биографично-справочна информация за автора, съдържанието (сюжета) на книгата, предназначението ѝ към съответната читателска аудитория. В много случаи издателите усвояват една успешно прилагана с години практика да превръщат автора в рекламиен акцент на анатацията, особено ако той действително е с утвърдено име на писател, журналист, учен. В този случай се изтъкват на кратко творческите му приноси, спечелилите му популярност книги, участието му в касови филми като сценарист, нашумелите му публикации във вестници и списания. Следващият акцент при подобен автор следва да е – и сега, в новата си книга изтъкнатият писател

(или учен) ни предлага още едно, не по-малко значимо естетически или научно приносно четиво, от което читателите несъмнено ще останат удовлетворени. Разбира се, едно подобно обещание следва да е поносимо съразмерно или сходно с очаквания от читателя ефект, т. е. произведението трябва да отговаря като съдържание, тема, идеи, проблематика на анотирания текст.

С по-различен характер е анотацията, която рекламира малко познат или напълно неизвестен автор. Очевидно тук усилията следва да се насочат към изтъкане достойнствата на произведението – неговите литературни или научни качества, неговите приноси и висока познавателна стойност, неговата оригиналност. За автора биха могли да се добавят кратки щрихи, които да го показват изтъкнат като добър специалист в своята област, отличен познавач и дори непосредствен участник в разработаната проблематика или описаните събития. Читателят очаква нещо ново, очаква нови имена на литературния хоризонт, нови факти, свидетелства, нова сензационност и събитийност –eto че издателството с настоящото произведение е готово да отговори на нарасналия обществен интерес и да осъществи един важен комуникативен акт, изграждайки своя имидж в медийното пространство. Затова и задачата на анотацията има своя смисъл като едно от най-важните средства за комуникация в процеса на общуването чрез книгата.

Усилията на издателя в тази посока обаче могат да се обезсмислят при едно недобро и нефункционално техническо решение. Композирането на анотацията следва де се подчинява на общите принципи на оформлението на изданието и да е в хармония с общия графичен дизайн. Например при книжната анотация, която стои добре на гърба на титулната страница, е удачно да се равни по първия абзац от основния текст на книгата (увода или същинската ѝ част), която започва с отстъп върху нова нечетна страница. Шрифтьт на основния текст на произведението се набира със светли редовни или курсивни букви. Анотацията в по-редки случаи, когато се налага заради израв-

няване на крайната кола, би могла да се постави и на контратитулната страница, като се равни по името на автора или евентуално – на заглавието на книгата, разположени върху титула. В този случай на с. 4 (титулния гръб) се разполагат издателското каре и други редакционно-библиографски данни. Ограждането на при книжната анотация може да стане чрез линия или комбинация от линии с различна дебелина. Нейното отпечатване по-рядко се прави и върху полутонова растерова подложка, като текстът може да се набере с получер шрифт. Върху тъмна подложка текстът на анотацията се обръща с бели букви, една операция, изискваща неголеми усилия благодарение възможностите на компютърния предпечат. Когато анотацията се печата отзад върху корицата на книгата (с. 4 на корицата), то тя може да е с по-голям текст – до 15 – 20 стандартни машинописни реда в зависимост от кегела на буквите. Шрифтьт върху по-светъл фон на корицата е светъл или светъл курсив, а за по-тъмен фон се използват "дупчени" бели букви или по-контрастен получер шрифт. Големината на буквите е в унисон или с около 1 пункт по-малка от тази на основния текст на произведението. Снимката на автора е открито врязана в текста на анотацията. В долния край на корицата, под анотацията, за установяване на симетричност, се поставя украсен елемент или името на издателството, съчетано с издателската емблема, както и международният стандартен книжен номер ISBN – още един символ на легитимност за изданието.

Рекламата в книжното тяло може да се изрази и с други средства. По изключение форзациите също биха могли да послужат за извеждане на списък на излезли в поредица издания, на най-нови книги, както и да се вложат допълнителни реклами аркенти за автора и неговото произведение. Едно подобно смело решение, което практически излиза извън общоприетите теоретични правила за оформление, следва да е старательно прецизирано с оглед на положителните ефекти и някои евентуални негативи в случай на неправилно композиране на рекламните текстове. За предпочтане е, когато се

поставя някакъв текст и илюстративен материал с рекламна цел, т.е. с намерение за стимулиране продажбите на книгата, композиционните решения да са обърнати най-вече към личността на автора, качествата и съдържанието на предlagаното произведение. Рекламният форзац може да грабне читателя още с разгръщането на книгата, да го впечатли изключително и да го насырчи да направи бърза и неочеквана за самия него покупка.

В началните страници (титулната четворка) най-удачно се разполагат кратки реклами текстове и сведения за спонсорите на изданието, за рекламиодатели и спомоществователи с техни фирмени марки, емблеми, символи, екслибриси и други графични знаци. Това се осъществява в горния край или до средата на наборната контратитулна или титулна страница, като се използват орамчвания, подложки, украсни елементи. По желание на спонсора неговото име и марка в изключителни случаи, съобразно с приноса за изданието, може да се печата в цвят или дори с многоцветен печат.

Спонсорите на дадена книга обикновено са културни институции – фондации, посолства, не-правителствени организации от страната и чужбина, частни и държавни фирми, министерства. За по-голямо засвидетелстване на благодарност и уважение към авторитета на спонсиращата институция издателят по изключение би могъл да разположи името и фирмения знак на спонсора на авантитулната страница, но в средата или в долния ѝ край, като текстът, авторът и заглавието си останат в горния край на наборното поле и се отделят с подходящи стилистични орнаменти.

Най-удачни за рекламиране си остават последните страници на книгата. Една reklama на собствените издания би могла да изпълни добре ненапечатаните, празни страници на последната кола. Тук удачно може да се рекламира както цялостната издателска дейност, включително и излизашите периодични издания на компанията, така и отделни книги, библиотечни поредици, книгопоща и др. При книгите с мека подвързия в издателската практика е разпространено поставянето на разно-

образни текстове с маркетингов и рекламен характер върху вътрешните страни на кориците. Тези текстове, съпроводени с подходящ илюстративен материал, са разнообразни – талони за продажба срещу съответни отстъпки; съобщения за дистрибуторите и читателската аудитория, сведения за нови книги с известия за цената и мястото на продажбата им в търговските обекти и т.н.

Илюстрацията има важно място в този тип рекламиране. Тъй като се използват цели страници, текстът на рекламата се съчетава успешно със снимка на посочените издания (книги, периодични издания), снимки на автора (портретни, репортажни, от мястото на събитието), снимков материал от издателския комплекс във връзка с неговото рекламиране – например снимки от офисите на издателството, залите за предпечат, собствената печатница, фирмени книжарници и т. н. В изключителни случаи, след основния текст, съдържанието и издателското каре, може да се оформи цветно рекламирано приложение за дейността на издателската формация, нейната налична продукция, производствените ѝ възможности. Все пак подобни скъпо струващи реклами трябва да са обосновани и да са в унисон с изданието, без да нарушават общата му композиция, авторовата идея и основните цели на книгата в трудния ѝ път към читателя.

ЛИТЕРАТУРА

- Бохорович, Людмила, Анастасия Монастырская и Мария Трохова.** Ваша интелектуальная собственность. Санкт-Петербург, Питер, 2001. 416 с. – (Серия Закон и практика).
- Георгиев, Лъчезар.** Общуването чрез книгата. – В: Философия и психология на общуването. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2002, 216–234.
- Догонов, Димитър и Ференц Палфи.** Рекламата каквато е. 5 изд. С., Princeps, 2000. 360 с.
- Эриашвили, Н. Д.** Книгоиздание. Мениджмент и маркетинг. 2 прераб. и доп. изд. В., Юнити, 2001.
- Форсайт, Патрик и Робин Бърн.** Маркетинг в книгоиздаването. С., Сънце, 2002. 304 с. – (Серия Пътят към успеха).

РЕЦЕНЗИИ

Новата книга на известните еленски краеведи Васил Славов, Христо Медникаров и Петко Д. Петков, посветили живота си на многобройни и стойностни проучвания на своя край е сполучлив опит да се изследват богатите и сложни процеси на църковното дело в Еленската духовна околия, в която то винаги е играло важна роля за запазване на националната идентичност и съхраняване на нравствените добродетели и общочовешките ценности, крепили вярата в доброто на хората от този буден български край.

Във въведението, написано от Христо Медникаров и Васил Славов, е доказано не само силното присъствие на църквата в живота на хората от Еленския край от покръстването до наши дни, но и ролята на Къпиновския и Плаковския манастири, превърнали се в духовни мостове, по които плодовете на Търновската книжовна школа се прехвърлят към Балкана, а Елена – благодарение на метоха, на храмовете „Св. Никола“ и „Успение на Пр. Богородица“ и предхождапците ги параклиси, става важно културно-историческо, духовно и просветно средище в България. Убедителната теза на авторите е подкрепена с много факти и имена на личности – учители, духовници и книжовници, които с делата си участват в борбите за самостоятелна българска църква и защитават правото ѝ на самостоятелна национална институция.

В книгата са проучени историята и настоящето на три манастира (Къпиновския, Плаковския и Мерданския), на тридесет и две църкви и на метоха „Въведение Богородично“, намиращи се на територията на Еленска духовна околия.

Материалът за всяко от 36-те духовни средища е представен по еднакъв модел, включващ изчерпателна информация за тяхното географско местоположение, исторически и писмени сведения за основаването и строителството им, за архитектурните и строителните им особености. С любов и вешчина са

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ НА ХРАМОВЕТЕ В ЕЛЕНСКА ДУХОВНА ОКОЛИЯ*

доц. д-р **Мария МЛАДЕНОВА**

изследвани иконостасите, стенописите, надписите и иконното богатство на всички обекти, както и зографите, които са ги зографисвали. С родолюбива педантичност са издирени ценни сведения за игумените, монасите и духовниците, свещенодействали в тях с много обич към българщината. Достойно място в книгата намират и имената на църковните настоятели на църквите от основаването им до днес, на дарителите и благодетелите, на певците и клисарите, служили в тях безшумно, но дълго – изпълнени с убеденост в полезността на делата си за българската духовност.

Силна страна на изследването е присъствието на голям брой имена на значителни личности, оставили трайна диря в духовния и книжовния живот на околията. Любознателният читател се среща с делата на изявени духовни мъже от Еленско като йеромонах Йосиф Брадати, Иларион Макариополски, поп Дойно Граматик, сина му поп Андрей Робовски, учителите Иван Момчилов, Никифор Попконстантинов, Стоян Робовски и други божи служители – попове, свещеници, калугери, които с делата си полагат основите на църковното и учебното дело в Еленско и се борят както за тяхното създаване и утвърждаване, така и за превръщането им в духовен стопер на населението в този край.

* Славов, Васил, Христо Медникаров и Петко Д. Петков. Храмовете в Еленска духовна околия. С., SPS-Принт, 2002. 304 с.

Специално внимание заслужават опитите на изследователите да изяснят ролята на църквата и духовенството за полагането на основите на учебното, просветното и книжовното дело в Еленския край – един малко проучван и неизследван проблем от духовната и културна история.

Еленският край е дал на България едни от най-видните ѝ духовници, поради което на делата им е отредено достойно място в книгата. Редом с тях в нея намират признание и делата на други, по-малко известни духовници и книжовници, архиереи, богослови, архимандрити и архиерейски наместници като Йеромонах Сергей, поп Сава Катрафилов, Иларион Ловгански, Траянopolски Епископ Иларион, д-р на богосл. н. Христо Гяуров, Евстати Хилендарски, Галактион Хилендарец, Хаджи Кесарий, Леонид Рилски и други, също служили вярно на българската духовност и на България.

Издирените автентични биографични сведения за много църковни дейци са друго богатство на изследването, в което изобилстват малко известни данни и факти, потвърждаващи активния духовен живот в този край.

Плод на продължителна проучвателска, събирателска и изследователска дейност, книгата съдържа и конкретни сведения за съвременното състояние на храмовете, на техните библиотеки и архиви. Често ограбвани и разрушавани, част от църквите са в тревожно състояние. Като резултат от антицърковната политика на държавата, провеждана почти половин век, немалко от хората са отдалечени от християнската религия и нейните добродетели, а голям дял от богатствата на храмовете – икони, ценна утвар, книги и архиви, са ограбени, много от църквите са полуразрушени и не действат. Безвъзвратно са загубени за поколенията ценни архивни документи, стенописи, иконописни и книжовни богатства. Успоредно с утвърждаващото начало, книгата отразява и беспокойството на авторите, породено от съвременното състояние на духовните храмове, за които светската власт полага символични грижи. С нескрита болка се отбелязва, че църквите в Еленска духовна окolia с малки изключения, продължават да са в

плачевно състояние, нямат възможности за ремонт и поддържането им, а поради икономически причини населението трудно отделя средства за укрепването им.

Книгата на тримата еленски краеведи е резултат не на кабинетни проучвания, а на голяма работа, проведена на терена, на многобройни посещения на мястото на всичките 36 обекта, на наблюдения и разговори със свещеници, монахини, клисари на селски черкви и кметове, което е друго съществено достойнство на изследването.

Трудът показва също, че авторите му са преворили и многобройни архивни документи и непубликувани ръкописи, намиращи се в архивите на частни лица, в отделните църкви, в Историческия музей и Държавния архив на В.Търново, съдържащи ценни податки за храмовете в Еленска духовна окolia и това е друго много голямо богатство на изследването.

За първи път те използват в труда си и непубликувани разкази, спомени и писма на еленчани, чието съдържание е насочено към прецизирането на факти и събития, за които няма писмени сведения, а в съществуващото документално наследство информацията по тематиката на изследването е бегла и осъкъдна.

След съведенятията за всеки духовен обект е дадена и подробна библиография за публикуваните източници, в които се намират податки за него (енциклопедии, книги, статии, исторически изследвания за отделни църкви и др.), която говори и за високата библиографска осведоменост и култура на изследователите.

Интерес представляват и добре подхраните над 50 черни и цветни приложения на документи и сгради на църкви, разкриващи изключително богатата и разнообразна архитектура на храмовете в Еленска окolia.

Примерът на еленските краеведи е особено полезен, тъй като книгата им може да се изполва и като модел за проучване на храмовете в други духовни околии на страната, които също чакат своите изследователи.

Книгата на ст.н.с. д-р инж. Т. Тодоров не е изненада за тези, които познават автора — известен специалист в областта на информационните технологии, занимаващ се с тяхната проблематика почти четиридесет години. Тя е резултат и от многогодишната му консултантска, экспертна и преподавателска дейност в АД „Информационно обслужване“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Нов български университет, Химикотехнологичния институт — София, Стопанския факултет и Факултета по журналистика към СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св. Кв. Кирил и Методий“, в Колежа по библиотечно дело и др., където чете лекции по MS Word, MS Excel, компютърна грамотност, Интернет, информационно обслужване на бизнеса, електронна търговия, защита на информацията, автоматизация и компютъризация на библиотечните процеси, библиотечен софтуер (CDS/ISIS) и др.

Като се има предвид, че електронните книги са все още рядкост за България, тематиката на труда е особено актуална.

С изложението на книгата си, структурирано в десет глави, авторът запознава българския читател с електронните книги и електронното книгоиздаване, с историята им, съвременните технологии, програмните и техническите средства за тяхното създаване, както и с тенденциите им на развитие в световен мащаб.

Каква е същността на електронните книги (e-books), какво представляват те, каква е ползата от тях, какво съдържат, как се четат, как да следим за появата им и как и откъде да започнем с четенето им — това са многобройните въпроси, на които авторът дава отговори в първа глава „Същност на електронните книги“.

* Тодоров, Тодор. Електронни книги. С., Астарта, 2003. 168 с.

ПЪРВАТА БЪЛГАРСКА КНИГА ПО ПРОБЛЕМИТЕ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ КНИГИ*

доц. д-р Мария Младенова

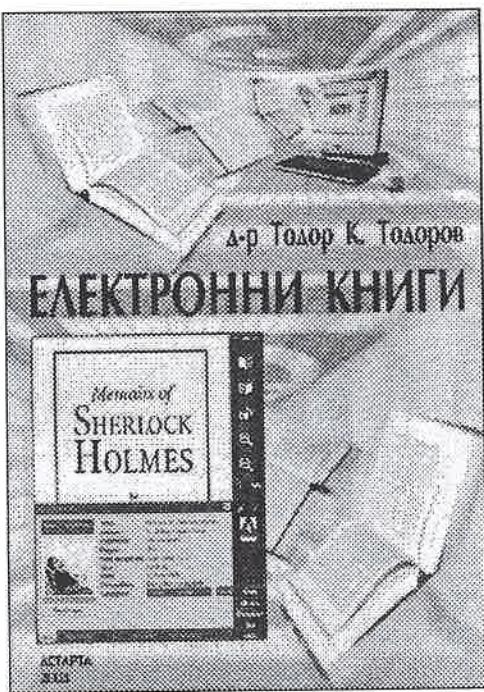
Интересна е и тематиката на втора и трета глава, съдържанието на които е посветено на софтуера и различните устройства за четене на електронни книги,

предлагани от големите фирми Microsoft и Adobe, които не само се конкурират на пазара на персоналните компютри на базата на Windows CE, но и активно работят в сферата на електронното книгоиздаване.

В четвърта глава „Електронните книги в Интернет“ авторът не само изяснява характеристиката на четирите основни категории сайтове, в които те се представят (на самите издатели, на електронните библиотеки, на електронните книжарници и специализираните сайтове за електронни книги), но и прави разграничаване между понятията виртуална и електронна библиотека на базата на различията между тях. В рамките на същата глава са дадени сведения както за адресите на уебсайтовете на националните библиотеки на САЩ, Франция, Русия, Финландия, Германия и Холандия, на които могат да се търсят електронни книги, така и информация за около 170 сайтове на други електронни библиотеки в Русия, за руски пълнотекстови списания и вестници, Е-текстове в някои страни от Източна Европа и на електронни магазини, предлагачи Е-книги.

Предложената тук информация е особено полезна не само защото представлява своеобразен пътеводител за навигиране в Мрежата и за лесно намиране на необходими електронни книги, но и защото дава сведения за видовете издания, които могат да се намерят и на посочените сайтове, за цените им и за онези адреси до които достъпът е безплатен.

Главата завършва с любопитна информация за ежегодните награди за eBook, присъждани от Международната фондация IEBF. Ако се интересувате какъв е наградният ѝ фонд, кои са наградените автори и

книги, какво представляват премиите на руската фирма „Электронная книга“ и наградата за електронно книгоиздаване и нови технологии в България — необходимата ви информация ще намерите в последния раздел на същата глава.

Какво представлява пазарът на електронните книги, какви са прогнозите на Microsoft за развитието му от 2002—2020 г., какво ще е мястото на електронните текстове на книжните пазари, как ще продават своите книги най-популярните в света автори и каква е днешната пазарна реалност в САЩ — на тези и други любопитни въпроси дава отговори съдържанието на пета глава.

Шеста глава „Електронно-издателска дейност“ ни въвежда в света на най-новите технологии на електронното книгоиздаване. Силно отличаващи се от традиционните, електронните книги оказват неизбежно отражение върху печатарската промишленост и стратегиите на традиционните издателски къщи, а броят на фирмите, занимаващи се с електронно публикуване, все по-сериозно нараства, очертавайки и направленията в електронното книгоиздаване.

Използването на най-нови технологии за създаването на електронни книги и тяхното постоянно

усъвършенстване чрез многото предимства на електронното мастило, което може с еднакъв успех да се използва върху различни материали, имат за цел да доближат количеството на електронните книги до това на печатните.

Кои са най-големите издатели на електронни книги в САЩ, където около 150 издателства приемат поръчки за изработването им, в Русия и Швейцария — ще научите от справочника на уебсайтовете им, умело вграден в структурата на главата.

Особено интересен е разделът „За и против електронните книги — мнения и изказвания“, съдържащ различни гледни точки за тях и бъдещето им.

Докато някои смятат, че електронното книгоиздаване в Интернет по същество е чисто пиратство, а други твърдят, че скоро ще се появи поколение, за което по-комфортна ще бъде работата им с електронните книги, отколкото с печатни, трети като Бил Гейтс застават изцяло на страната им.

В същото време Умберто Еко споделя, че „съществуват два типа книги. Книги за консумация и книги за четене. Първите вероятно ще изчезнат, тъй като ще се окаже, че е по-удобно да се съхраняват на CD. Другите ще останат, защото четенето е съвсем друго занимание и по-лесно се чете с джобно издание, отколкото от страна на компютъра“.

Интересно е и виждането на Danail Grinin, който смята, че въпреки жестоката конкуренция на Интернет с книгата, той по-бързо предоставя което и да е издание, документ или новина, но въпреки това не може да замени общуването с книгата, нейната интимност. Според него „четенето е интимен процес, то има своите радости: приятно е са усещаш книгата, да я прелистваш, да ѝ се любуваш като предмет на изкуството“.

Едно е сигурно, че електронните книги са звено във веригата на техническите новости, преобразуващи индустриалната цивилизация в постиндустриална, а появата им не може да не окаже влияние и върху съвременната култура, превръщайки я наистина в постгутенбергова.

Последният раздел на главата основателно засяга някои въпроси на авторското право (Copyright) и правата за управление на е-текстовете, тъй като с

появата на електронните книги възникват редица сложни казуси, които вероятно ще намерят своето решение в бъдеще, но в момента някои от тях са сериозно предизвикателство и са предмет на остро спорове, които дори и съдът трудно може да разреши. Тук проблемите, от една страна, са юридически, издателски и литературни, а от друга — са свързани с приемането на единни стандарти и норми, като най-сложният е свързан със защитата на интелектуалната собственост, върху които работят много изследователски групи в редица страни.

За нас като библиотечни работници специален интерес представлява главата „Електронните книги и библиотеките“, в която се проследява не само опитът на водещи американски библиотеки, използвавщи електронни книги в обслужването на читателите, но се изясняват и процесите, свързани с тяхното комплектуване, организация и управление. Несъмнено, от една страна, цялостната библиотечна обработка на електронните книги отнема много по-малко време, а от друга — те решават и въпроса за мястото, необходимо за новите постъпления, което е сериозен проблем за библиотеките в световен мащаб.

Въпреки че нашата страна е сравнително бедна на електронни и виртуални библиотеки и повечето от тях частично отговарят на изискванията за тях, осма глава е посветена на „Електронните книги в България“. В нея са дадени адресите на съществуващите такива към наши университети, институти и катедри, на някои литературни портали, като е посочено и какво може да се намери в тях. Посочени са и над 200 различни сайтове на литературни издания, които имат електронен вариант, на такива, които предлагат художествена литература от различни жанрове, както и много частни уебстраници с поезия, романи и фантастика.

Последната глава е посветена на проблеми, свързани с бъдещето на електронните книги, в която авторът споделя становището си, че създаването им ще се развива с още по-големи темпове и прогнозира, че в близко време количеството им ще се изравни с това на публикуваните в традиционна форма. В подкрепа на тезата си, че бъдещето принадлежи на електронните книги изтъква и някои техни предим-

ства. На първо място е тяхната способност да побират голямо количество информация, като заемат минимално място върху твърдия диск на компютъра, върху дискети или CD-ROM — факт, който представлява значителен интерес за библиотеките.

Друго важно предимство на електронните книги е, че те създават възможност за съхраняване на редки и ценни колекции, застрашени от унищожаване, поради неумолимото им старене.

Електронната книга е уникална по своята същност, защото може да съдържа в себе си аудио-видео и други хипервръзки. Тези нейни качества я приват особено ценна в различните сфери на обучението главно чрез използването на мултимедийни учебници и енциклопедии.

От гледна точка на опазването на околната среда по-широкото използване на електронните книги води до намаляване на изсичането на горите, които са необходима суровина за производството на хартия.

Премахвайки проблема с тиражите, поевтиявайки самото производство, съкращавайки до минимум разстоянието между автора и читателя, електронната книга отваря нова страница в историята на издателското дело.

Всички тези въпроси се разискват с очевидна компетентност в книгата на Т. Тодоров, която има характер на лекционен курс и би могла да се използва с успех в обучението на студенти от специалностите книгоиздаване, библиотекознание и библиография, информационни технологии, журналистика и други, които имат пряко отношение към тематиката ѝ.

Тъй като първа по рода си у нас, тя би могла да се използва и като своеобразен справочник от всички, които биха искали да се запознаят с проблематиката на електронните книги и да прочетат редица наши и чужди издания в Интернет, благодарение на внушителния брой уебстраници, включени към някои от главите. Особено полезни са указанията за бесплатните сайтове.

Достойностът на книгата е и достъпният и разбираем език, на който е написана, поради което се чете с интерес и от хора, които не са съвсем на „ти“ с информационните технологии.

"УПРАВЛЕНИЕ И МАРКЕТИНГ НА КНИГОИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ" – СПОЛУЧЛИВ ОПИТ ЗА ОБЕДИНЯВАНЕ НА ИСТОРИЯТА И ТЕОРИЯТА ИМ У НАС

д-р Мария ГУЛЕНОВА

Изследването "Управление и маркетинг на книгоиздателската дейност" (В. Търново, УИ "Св. св. Кирил и Методий", 2002 г.) на д-р Лъчезар Георгиев, редактор, издател и университетски преподавател, си поставя за цел да обедини историята и теорията, но и да направи разграничение между тях, на управлението и маркетинга на книгоиздателската дейност – една сравнително нова и малко разработена област за научни и професионални наблюдения.

В първа глава "Българският пример в управлението и маркетинга на издателската дейност" авторът, като се опира на добросъвестното проучване на редица библиографски източници, проследява историята и дейността на основните печатари, книжари и издатели, за да открие първите маркетингови и мениджърски прояви през Възраждането и от Освобождението до 1944 г. В това отношение той подробно характеризира дейността на големия наш издател Хр. Г. Данов "оставил на българската книжовност и просвета 1230 издания", който "още във възрожденската епоха развива своя рекламна стратегия за популяризиране на книгите си в периодичния печат", "използва панаирите като ударна форма за книготърговия", а във връзка с първото българско изложение отпечатва "най-точната и пълна карта на България", чието появяване на панаира, заедно с останалата му продукция "правят силно впечатление и той бива награден със златен медал за печатарство". Авторът разкрива приноса

на Хр. Г. Данов в ценообразуването на учебниците и таксите за реализирането им, развитието на начините за продажба, взаимоотношенията между книжарите, търговските отстъпки за общините, библиотеките, училищата и другите културни институции. Той анализира внимателно и дейността на Янко С. Ковачев, който наред с Хр. Г. Данов "благодарение на насьбрания богат опит и завиден професионализъм" създава едно от "най-добрите полиграфически предприятия през епохата", което се "превръща за кратко в малък, но активно функциониращ издателско-полиграфически комплекс", и подчертава усилията му за укрепването и кадровото обезпечаване на печатницата, за изработването на тарифи за възнагражденията на печатарските работници, за организиране изучаване на печатарството от начинаещи в занаята младежи. Д-р Л. Георгиев отделя достатъчно внимание и на видния ни издател, книжа, печатар и книжовник Драган Манчов и акцентира върху приноса му като "един от ревностните поддръжници за изграждане на маркетингова мрежа за дистрибуция на публикуваните български книги през Възраждането", като създател на "разписи" (каталожни списъци на излизашите и наличните книги в тези книжарници) и на много други наши книжовници.

Отново в първа глава авторът открива маркетингови елементи на книгоиздаването в контекста на българското законодателство, и по-точно в Търковския закон Закона за реклами и Закона за

детската литература от 1921 г., Закона за защита на държавата от 1924 г., 12-то постановление на МС от 1944 г., както и Закона за задължителното депозиране на екземпляри от печатни и други произведения от 2001 г. Той прави и първия преглед на по-важните изследвания върху управлението и маркетинга на издателската дейност от началото на 50-те години на ХХ в. до наши дни.

Във втора глава "Маркетингът на интелектуалната собственост", като разглежда взаимоотношенията между автора и издателя, д-р Лъчезар Георгиев подчертава, че "маркетингът на интелектуалната собственост е част от големия и всеобхватен процес за маркетинга в книгоиздателската дейност". Той подробно анализира неимуществените и имуществените права на автора и договорите за продажба на интелектуалния продукт, като се опира на действащия у нас ЗАПСП (1993 г.), разкрива основните принципи и начин за ureждане на сделката по продажбата на интелектуалния продукт. По-нататък той съсредоточава вниманието си върху основните проблеми на международния пазар на интелектуалната собственост, като акцентира върху развитието на Интернет и защитата на интелектуалната собственост в глобалната мрежа.

След като характеризира качествата на книгата, които ѝ позволяват да отстоява своето важно място като основно средство за комуникация в света на информационното общество, авторът изтъква значението на книгата като традиционен носител на информация и обосновава връзката между теорията на издателския процес и съвременната наука за комуникациите. На тази основа в трета ("Управление на книгоиздателската дейност – принципи, форми, структури"), четвърта ("Взаимоотношения и връзки в редакционните екипи при управлението на книгоиздателската дейност") и пета ("Управление и маркетинг на производствената дейност в книгоиздателството") глави д-р Л. Георгиев внимателно разработва въпросите за

мениджмънта на големи издателски формации, издателства със среден и по-малък капацитет. Той фокусира вниманието върху структурата, устройството и дейността им; разкрива функциите, които трябва да изпълняват, разнообразните качества и умения, които трябва да притежават, и принципите, от които трябва да се ръководят мениджърът, завеждащ-отделите, редакторите и останалите сътрудници; очертава маркетинговите механизми на взаимодействие между отделите като гаранция за успешен мениджмънт.

Като се ръководи от разбирането, че "при стратегическите подходи в управлението на маркетинговата дейност се налага да се планира, проучва и анализира издателската дейност и книжният пазар", в шеста глава "Стратегически подходи при управление на маркетинга в книгоиздаването" д-р Л. Георгиев не само характеризира формирането на издателския план като съвкупност от "бизнес-

плановете за всяка отделна книга, за отделните библиотечни поредици и включените в годишния репертоар тематични направления" и очертава същността и структурата на издателските бизнес-проекти, описва основните им видове, но подчертава значението на прогнозирането на пазарната ситуация и подробно характеризира разнообразните видове проучвания – върху конкурентната среда, клиентите, дистрибуторите, вътрешното състояние на издателството и т. н. Той детайлно запознава с механизма за калкулиране и формиране на цените на издателската продукция; обвързва видовете цени и търговските отстъпки с формите на продажба, за да постигне "маркетингов синхрон" – необходимото условие за успешен мениджмънт и маркетинг в книгоиздаването.

Логичен завършек на изследването е седма глава "Дистрибуция и промоция на книгата", която

предлага задълбочен анализ и характеристика на разнообразните фактори на международната пазарна конкуренция и на вътрешното бизнесобкръжение на издателството, на търговските обекти и начини за дистрибуция на книгата, както и на най-често използваните канали и средства за промоция на книгата – обяви в пресата; рецензии и отзиви, репортажи, интервюта, коментари, кореспонденции и други журналистически материали; премиери на книгата и организиране на творчески срещи; реклама и вързки с обществеността в електронните медии; печатни издания.

По такъв начин д-р Л. Георгиев успешно реализира целта на изследването си – да предложи на читателя полезна информация и знания за управлението и маркетинга на книгоиздаването и да постави основата за нови проучвания в разнообразните аспекти на издателската дейност – и в исторически план, и от съвременни позиции.

НАЙ-НОВИ ИЗДАНИЯ
НА УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО "СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"
Велико Търново

- Евлоги Данков. История на българската философска мисъл.* В. Търново, 2000. 320 с.
България, българите и техните съседи през вековете. Изследвания и материали от научната конференция в памет на доц. д-р Христо Коларов 30–31 октомври 1998 г. В. Търново, 2001. 654 с.
- С. П. Гочева. Собирательные имена существительные в русском языке. (Опыт системного анализа).* В. Търново, 2001. 192 с.
- Евлоги Данков, Лъчезар Андреев, Лъчезар Георгиев, Кольо Тодорков, Вихрен Бузов, Красимира Петрова, Даниела Дерменджиева. Философия и психология. Метафизични първооснови на съвременната психология.* В. Търново, 2001. 256 с.
- Пенcho Стоянов. Въведение в теорията на музиката.* В. Търново, 2001. 192 с.
- Н. Ангелова, Д. Дамянова, Н. Иванова. Сборник специализированных текстов для перевода (для студентов-русистов II–IV курсов).* В. Търново, 2001. 276 с.
- Георги Маджаров. Развитие на психологията в детскo-юношеска възраст.* В. Търново, 2001. 248 с.
- Лъчезар Георгиев. Теория на книгоиздателския процес. Аспекты, проблеми, тенденции.* В. Търново, 2001. 232 с.
- Фидана Даскалова, Елена Русинова, Маргарита Каменова, Мария Баева, Веселина Петрова, Пламен Легкоступ, Мариана Дамянова, Рени Христова. Предучилищна педагогика.* В. Търново, 2001. 368 с.
- Мариола Мостовска. Неопределителни местоимения в българския и полския език в съпоставителен аспект.* В. Търново, 2001. 168 с.
- Мира Костова. Wybór tekstów z literatury polskiej.* В. Търново, 2001. 200 с.
- Георги Гърдев. Литература въпреки модела.* В. Търново, 2001. 292 с.
- Росина Данкова. Философия на културата. Първооснови на културното битие.* В. Търново, 2001. 304 с.
- Мария Атанасова. Личните имена у българите (1981 – 1990).* В. Търново, 2001. 271 с.
- Мариана Нинова. "Ругон-Макарови" сага, "эксперимент", мит.* В. Търново, 2001. 184 с.
- А. Н. Тихонов, П. Н. Джамбазов. Современный русский язык. Морфемика словаобразование. Ч. 1.* В. Търново, 2001. 180 с.
- Г. Н. Гочев. Современный русский язык. Морфология. Ч. 2.* В. Търново, 2001. 412 с.
- Върбан Вътров. Строители и строителство на новобългарския книжовен език.* В. Търново, 2002. 272 с.
- Нина Яникова. История на Русия. Ч. 2.* В. Търново, 2002. 164 с.
- Върбан Вътров. Фонетика и фонология на българския език.* В. Търново, 2002. 380 с.
- Николай Коев. Художествено бронзолеене.* В. Търново, 2002. 96 с.
- Д. Драголов, Ст. Стефанов, М. Колев, К. Костадинов. Защита на населението от аварии, природни бедствия и опазване на околната среда.* В. Търново, 2002. 192 с.
- Човекът и законът – минало, настояще, бъдеще. Научна конференция – април' 2000 г. (Исторически факултет – ВТУ "Св. св. Кирил и Методий; Юридически факултет – СУ "Св. Кл. Охридски"). В. Търново, 2002. 200 с.
- Лъчезар Георгиев. Управление и маркетинг на книгоиздателската дейност.* В. Търново, 2002. 212 с.

Уважаеми читатели,

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

**Велико Търново – 5000, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
БТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Ректорат
за д-р Лъчезар Георгиев Георгиев.**

Моля, свържете се на тел.: 062/63 11 76 или 062/618 295

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2004 by sending the subscription fee of 10 levs by mail-order to the following address:

**5000 Veliko Turnovo
2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University
Dr. Luchezar Georgiev Georgiev**

Please, write „Subscription fee for the „Publisher“ magazine“ on the mail-order as well as your address and Telephone number for delivery and contact. Thank you!

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ПО ПРОБЛЕМИТЕ
НА ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ

книга 1-2, 2003 година

ПОЗИЦИЯ

ТЕМИ

ПЕРИОДИЧНИЯТ ПЕЧАТ В БЪЛГАРИЯ

ИСТОРИЯ НА ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ

КНИГОИЗДАВАНЕТО – СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ

КНИГОИЗДАВАНЕТО – МАРКЕТИНГ И РЕКЛАМА

РЕЦЕНЗИИ

На корицата: панорамна снимка на Велико Търново – един от най-значимите издателски и печатарски центрове на Република България

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Лъчезар Георгиев – гл. редактор

Стеван Василев – графичен дизайн

доц. д-р Стефан Коларов

Иван Илийков

доц. д-р Алберт Бенбасат

Цветанка Рашкова

доц. д-р Мария Младенова

Райна Карабоева – техн. редактор

доц. Христо Цацинов

Редактори на броя

д-р Лъчезар Георгиев

Цветанка Рашкова

Формат 56x84/8. Печатни коли 2.5

Излязла от печат август 2003 г.

ISSN 1310 – 4624

Страница на ИЗДАТЕЛ в Интернет:
www.izdatel.hit.bg

ПЕЧАТНИЦА "СИРА" – ВЕЛИКО ТЪРНОВО, 2003 г.

ПЕЧАТНИЦА *Сира*
Отпътства: ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Многоцветни етикети и картонени опаковки за всички видове производство,
формуляри, пликове, календари, дипломи, плакати до 70/100 см.,

Вестници, списания и литература.

Цвеклоотделяне, Лакиране с UV лак.

Каширане на картон и велпапе до 70/100 см.

Форматиране на хартия и картон от роли.

тел.: 062/649 845, 649 855; факс: 062/649 895; e-mail: sira@matrix-bg.com

ISSN 1310 4624